

elkkwartaal

uitgegeven door de Evangelisch-Lutherse Synode | jaargang 9, nr. 5 | december 2009

Cantatedienst in Arnhem

Homo's geen probleem in Zweden

Nieuwe secretaris-generaal LWF gekozen

Elkkwartaal verschijnt vier keer per jaar en wordt gratis toegezonden aan degenen, die ingeschreven staan in het register van evangelisch-lutherse leden in de Protestantse Kerk in Nederland. Overname van artikelen is toegestaan, mits vermeld wordt uit welk nummer van elkkwartaal deze afkomstig zijn.

Redactie

A.T.P. Bouwman (hoofdred.),
D. Bohlken (voorz.), A. Evenhuis
T. J. Everaarts-Bilyam (secr.),
E. de Fouw, D. Leker,
M. M. B. van der Meij-Seinstra.

Redactieadres

Mw. Praxedis Bouwman
Ruitenborghstraat 37
7721 BB Dalfsen
e-mail:
praxedisbouwman@praxedisproducties.nl

Kopij volgend nummer

Inleveren bij de redactie voor
24 februari 2010.

Adreswijzigingen of klachten over bezorging

Als u lid bent van een evangelisch-lutherse gemeente: bij uw kerkenraad. Als u alleen bent ingeschreven in het landelijke lutherse ledenbestand óf als u geen lutheraan bent: Synodesecretariaat, Postbus 8399, 3503 RJ Utrecht, e-mail: synodesecretariaat@pkn.nl. Vermeld er alstublieft duidelijk bij dat het om het blad Elkkwartaal gaat.

Website

Dit nummer en vorige nummers Elkkwartaal zijn te raadplegen op www.pkn.nl. Klik vanaf de homepage linksboven op Tijdschriften en daarna op Elkkwartaal. Download daar de aflevering die u zien wilt.

Productie

Afdeling Communicatie en Fondsenwerving Protestantse Kerk in Nederland.

Grafische verzorging

Koninklijke BDU Grafisch Bedrijf Barneveld.

Bij de voorplaat

Jesaja 55:12 - Vol vreugde zullen jullie uittrekken en in vrede zul je huiswaarts keren...en alle bomen zullen in de handen klappen. Het motief voor de LWF kerstkaart is gemaakt van vezels van de bananenplant. Vluchtelingen die in Kenya wonen gebruiken materiaal dat lokaal voorhanden is voor kaarten die ze verkopen. De handwerkinkens worden gerund door JRS, de vluchtelingendienst van de Jezüieten, waarmee het LWF departement World Service samenwerkt in het Kakuma vluchtelingenkamp in noordwest Kenya. ©LWF/2009

■ Ere zij God', wel of niet de komende kerst? In de herfstaflevering van Elkkwartaal stond een pleidooi voor dit lied. Henny Kruiswijk-Monnik schreef in commentaar daarop dat er voor haar geen kerst is zónder. Toen zij nog regelmatig kerkte in de Amsterdamse Elimkapel werd de kerstdienst door dominee Fafié, ALTIJD afgesloten met 'Ere zij God'. En op de valreep komt nog haar keuze voor het lutherse lied: 'Een vaste burcht'. Gerhard Wouters reageerde met 'ontsteltenis' op het artikel over de fusie van gemeenten in Amersfoort. Na zijn komst naar Nederland vanuit de Duitse Evangelische Kirche op lutherse leest geschoeid, voelde hij zich na een zoektocht het meest thuis in de lutherse kerk. 'Ik ben sinds 1951 lid van de gemeente en was diaken en met tussenpozen herhaaldelijk ouderling... En nu voelt hij zich gedwongen samen met zijn van huis uit katholieke

vrouw, lid te worden van de Protestantse Gemeente Amersfoort, waar de evangelisch-lutherse gemeente in mee gaat. Hij noemt het verdrietig een sterfhuiskonstructie en: 'Een kerk bestaat niet alleen uit gebouwen maar uit mensen.'

En zo heeft u, net als deze twee briefschrijvers, het afgelopen jaar regelmatig bijgedragen aan Elkkwartaal: met commentaar, met uw verhaal, zelf geschreven of opgetekend door een van de redactieleden. Zoals ook dit nummer vol staat met u, met u en de lutherse traditie. Dank u wel! Ik hoop dat u volgend jaar weer bijdraagt. 'Kerk' is immers daar waar u bent, daar waar mensen zijn...Ere zij God. Gezegend Kerstfeest, namens de redactie - Detlef Bohlken, Tjally Everaarts-Bilyam, Marianne van der Meij, Alma Evenhuis, Erwin de Fouw, Daan Leker - en

Praxedis Bouwman

Inhoud

Meditatie	3
Delegatie LWF assemblee	4
Generale Synode Protestantse Kerk: lutherse beschouwingen.....	5
Lutherse Wereldfederatie, een communio van kerken	6
LWF-vrouwen bijeen in pre-assemblee: 'Een handvol meel en een restje olie' ...	8
Chileense dominee wordt nieuwe secretaris-generaal LWF	10
Actie 1+: schone lucht door rookloos koken.....	11
Homoseksualiteit: Zweedse lutheranen streven Protestantse Kerk voorbij.....	12
Krskraskort.....	14
Religieus efgoed: hoe ga je daarmee om?	16
NLVB-studiedag over 'olie voor de ziel - inspiratie voor mensen onderweg' ..	18
Lutherse schaakdag.....	18
Poolse kerken zoeken partnergemeenten	18
Tweede oecumenische Kirchentag in München: 12-16 mei 2010	19
In Arnhem klinkt de muziek gewoon, zoals bedoeld door Bach en Luther	20
Kwartjes: Website vol jeugdige ideeën.....	21
Reformatiedag Wittenberg.....	22
Lutherdecade: Lutherse stekken 2010-2017.....	22
Wonno Bleij:'Kerkbestuurders hebben recht op gedegen opleiding'	23
Lutherse catechismus.....	24
Nieuwe predikant Middelburg.....	26
Recificatie Amersfoort/Twente.....	26

Meditatie

God laat zich zien

Van Paulus, dienaar van Christus Jezus, geroepen tot apostel en uitgekozen om het evangelie van God te verkondigen, dat al bij monde van zijn profeten in de heilige geschriften is beloofd: het evangelie over zijn Zoon, een mens voortgekomen uit het nageslacht van David, aangewezen als Zoon van God en door de heilige Geest bekleed met macht toen hij, Jezus Christus, onze Heer, opstond uit de dood. Hij heeft mij de genade geschonken apostel te zijn, opdat ik omwille van hem aan alle volken gehoorzaamheid en geloof zou verkondigen – ook aan u, die geroepen bent door Jezus Christus. Aan allen in Rome, geliefden van God, geroepen om zijn heiligen te zijn. Genade zij u en vrede van God, onze Vader, en van de Heer Jezus Christus. (Romeinen 1 : 1-7)

Een uitvoerige aanhef van een brief. Paulus neemt alle tijd en alle ruimte om aan zijn brief te beginnen en om duidelijk te maken waar het hem om gaat.

Ieder jaar weer ben ik verbaasd over de hoeveelheid post die in deze tijd verstuurd wordt. Kerst is een tijd van schrijven. Een tijd, waar je denkt aan je liefsten, dichtbij en ver weg. De brievenbussen zijn overvol en de postbodes draaien overuren. Er wordt een update rondgestuurd aan alle familieleden – wat is er het afgelopen jaar gebeurd. Foto's worden speciaal opgemaakt en gedichten erbij geschreven.

Dit jaar is Kerst ook crisistijd. Het ziet ernaar uit, dat de economische crisis nog niet achter de rug is. Dat vooral werkeloosheid de komende periode nog een groot probleem kan worden. Er zijn contracten die tegen het einde van het jaar aflopen. Een ijzig bericht net rond kerst is mogelijk.

Kerstpost in crisistijd, dat kan betekenen, dat je juist nu weggetrokken wordt uit een veilige situatie. En dat je nu bezig moet zijn met solliciteren. Dan moet je helemaal openstaan voor verandering. Voor nieuwe mensen en een nieuwe situatie. Je moet aangeven, waarom jij precies voor deze baan gaat, wat de rode draad in je eigen biografie is. Niet zo eenvoudig tussen alle kerstpost. Tussen de enorme hoeveelheid groeten en goede wensen.

Ook met Kerst gaat het erom, dat iemand zich voorstelt. Dat iemand laat zien, wie hij of zij werkelijk is. God stelt zich voor aan ons mensen. En hij doet dat in een mens. God stelt zich voor aan vervreemd geraakte mensen in een vreemde wereld. Op het moment dat er een apocalyptische crisis wordt verwacht. En doordat deze God zich voorstelt legt hij zich ook vast. Namelijk op deze mens Jezus Christus. Op een mens in een bepaalde tijd. Hij stapt over de grens van hemel en aarde heen, de grens van God en mens, de grens van eeuwigheid en tijd. Deze keuze van God is het eigenlijke wonder van kerst. God wordt voor mij tastbaar. Hij laat aan mij zien wie hij is, wie hij voor mij wil zijn. En juist daarin blijft hij volstrekt zichzelf, onbegrijpelijk.

Economische crisis in de kersttijd. Wat God doet betekent iets voor mij als mens. Want ook ik moet mij iedere dag weer voorstellen aan mensen. Omdat ik een nieuwe baan zoek en een sollicitatiebrief schrijf bijvoorbeeld. En dan moet ik veel van mij laten zien. Dan moet ik mijn verleden verklaren en mijn ambities uitleggen. Maar ook op andere momenten laat ik van alles van mij zien. God heeft zich vastgelegd in zijn keuze voor Jezus en daarmee in zijn keuze voor de mens, voor mij. En hij geeft mij daarin de vrijheid om mij vast te leggen voor anderen. Om anderen iets van mij te laten zien.

De geloofsvrijheid, die God daarmee voor mij opent, geeft mij de ruimte om mij aan anderen voor te stellen, om anderen deel uit te laten maken van mijn leven, mijn keuzes in het leven, mijn wensen en ambities. Tegelijk blijf ik – zoals ook God – onvatbaar. Het blijft ondanks de eenduidige en onomstootbare keuze slechts een deel van de werkelijkheid. God is niet alleen de mens Jezus. En ik ben meer dan in mijn sollicitatiebrief verwoord staat. Mijn leven is niet beperkt tot dat wat anderen van mij moeten weten, wat anderen interessant vinden. Mijn leven is meer dan dat. De vrijheid van het geloof kan mij helpen om in de Stille Nacht niet aan mijn zorgen te denken, maar zin te vinden.

Dat wat God aan mij laat zien in deze kerstnacht, dat waar Paulus over schrijft, biedt de kans om juist in crisistijden de vrijheid van het geloof voor mijzelf te ontdekken – zoals eerder Augustinus in de vierde eeuw door de brief aan de Romeinen definitief tot geloof kwam, zoals in de 16e eeuw Maarten Luther door deze brief tot de ontdekking van de rechtvaardigingsleer kwam, die de Reformatie pas mogelijk heeft gemaakt. En zoals in de 20e eeuw Karl Barth vanuit de ervaring van de eerste wereldoorlog begint deze brief opnieuw te lezen en daaruit zijn theologie te ontwikkelen.

Het kerstfeest in crisistijd – een echte kans voor de vrijheid van het geloof.

Detlef Bohlken

Delegatie LWF-assemblee

De evangelisch-lutherse synode heeft onlangs besloten de delegatie van de Protestantse Kerk naar de assemblee van de Lutherse Wereldfederatie (LWF) te vergroten van vier naar negen personen. Daarmee draaide zij een besluit terug dat in januari door het vorige dagelijks bestuur was genomen. Dat ging niet zonder slag of stoot: de synode riep zelfs een extra vergadering bijeen over dit punt.

Tijdens de eerste synodezitting in de nieuwe samenstelling afgelopen mei, was een besluit over het sturen van een delegatie naar de LWF-assemblee ondergebracht in de goed te keuren handelingen van de aftredende synodale commissie. De delegatie zou bestaan uit vier personen, van wie er drie met hun naam genoemd werden: de voormalige lutherse president, de scriba van de Protestantse Kerk en een jeugd-gedelegeerde. Alleen de naam van de nieuw te kiezen president van de evangelisch-lutherse synode was nog opengelaten. Slechts één synodelid vroeg naar de delegatie, maar dat werd kortaf afgedaan. De synode keurde de handelingen goed.

Nieuwe inzichten

Met nieuwe informatie en de wens vanuit het LWF-secretariaat in Genève over een grotere delegatie en een zichtbare Protestantse Kerk in Nederland, besloot de synodale commissie op het besluit van haar voorganger terug te komen. Het is de eerste keer dat een delegatie van de Protestantse Kerk na de vereniging in 2004 deel zal nemen in de beraadslagingen van het hoogste beslisorgaan van de LWF. De Protestantse Kerk heeft volgens de assembleeregels recht op negen afgevaardigden op basis van de ruim twee miljoen leden. De synodale commissie wilde een afvaardiging van zeven, omdat de Protestantse Kerk niet het volle pond aan lidmaatschapsbijdrage betaalt aan de LWF. Bovendien vond de synodale commissie dat met de nieuwe, gehalveerde,

synode en de nog te besluiten nieuwe werkwijze een andere samenstelling beter was. In het voorstel van de synodale commissie zou de plek die voor de voormalige president voorzien was, komen te vervallen. De delegatie zou moeten bestaan uit een goede verhouding predikanten en niet-predikanten, zowel uit het niet-lutherse deel van de kerk als vanuit de lutherse traditie, en rekening houdend met de door de LWF vereiste gender- en jeugdverdeling (50:50 en 20 procent jeugd).

Tijdens het proces van nieuwe besluitvorming is overlegd met de vorige president.

Uiteindelijk is een tussentijdse mededeling per elektronische post naar de synode gegaan. De synodale commissie geeft hierbij aan transparant te werken. Overigens is over de grootte, noch over de samenstelling of over de inhoud van de LWF-assemblee eerder in de evangelisch-lutherse synode gesproken.

Bijzondere synodezitting

Na een enorme e-mailwisseling tussen synodeleden die het oneens waren met het openbreken van de eerste beslissing en met name verbolgen waren over het feit dat de vroegere president geen deel meer zou uitmaken van de delegatie, vroegen zes synodeleden een bijzondere synodezitting, onder meer over dit onderwerp, aan. Synodelid Kees van der Horst tijdens die vergadering: 'Dit is nog niet eerder voorgekomen'. Het feit dat een delegatie veel discussie oplevert al wel, meerdere keren. Perla Akerboom: 'Ik kan me niet herinneren dat we in de synode hebben gesproken over de delegatie. Achter de verandering nu zit een goede gedachte, maar het pakt verkeerd uit'.

De synodeleden Sabine Hiebsch en Willem Littel, twee van de zes aanvragers, waren het meest expliciet in hun oppositie. Littel: 'Belangen van personen worden onzorgvuldig behandeld'. En Hiebsch had vooral procedurele bezwaren: de synodale commissie zou helemaal niet van plan zijn geweest om het delegatiebesluit aan de synode voor te leggen. Hiebsch noemde het beschamend om

te zien hoe de synodale commissie met het openbreken van de delegatie is omgegaan.

Na een besloten zitting werd een oplossing gezocht in de vraag aan de synodale commissie om aan de synode een voorstel over de te sturen delegatie voor te leggen.

Van vier naar negen

Ter reguliere zitting sloot de synode nagenoeg de hele dag de deuren van de vergaderzaal om uiteindelijk met een amendement te komen, waarin het besluit van de vorige synodale commissie werd aangevuld. De genoemde vier mensen gaan, de grootte van de delegatie wordt opgetrokken naar negen.

Praxedis Bouwman

Juridische onduidelijkheid

De besluitvorming rondom de delegatie naar de LWF-assemblee werd deels een juridisch steekspel. Het begon met de officiële status van het samenstellen van de LWF-delegatie door de vorige synodale commissie, opgenomen in de handelingen die goedkeuring van de synode kregen. Een besluit of niet? En behoort dit tot de bevoegdheden van de synodale commissie?

Ingewonnen advies bij het Protestants Landelijk Dienstencentrum leerde dat de kerkorde uiteraard sinds de vereniging leidraad is, dat de evangelisch-lutherse synode vanuit diezelfde kerkorde geacht wordt een huishoudelijk reglement te hebben en dat dat er nog niet is. De kerkvereniging kende overgangsregels. In het lutherse geval werd het oude huishoudelijk reglement meegevoerd, maar over de werkingskracht daarvan en eventuele strijdigheid met de huidige kerkorde valt nog veel uit te zoeken.

Generale Synode Protestantse Kerk: lutherse beschouwingen

Wat een hoeveelheid post die voorafgaand aan de vergadering, van midden november, door de brievenbus valt! Dag na dag een brief met het bekende logo van de Protestantse Kerk. Bij elkaar – bij mij, zomaar een van de synodeleden – ruim 3,2 kilo papier. Voor een vergadering. En ook de agenda ligt er niet om: maar liefst 29 agendapunten. Van 's ochtends vroeg tot laat in de avond.

Het was aan mij om de synode liturgisch openen. Thematisch heb ik mij daarin gericht op de oproep van kerken – waaronder de Raad van Kerken in Nederland – om op 13 december met 350 klokslagen de aandacht te vestigen op de klimaatverandering. 350 klokslagen, die duiden op 350 ppm CO2 in de atmosfeer, het maximum dat volgens wetenschappers nog dragelijk zou zijn. Beduidend minder dan nu het geval. Wat is onze taak als kerken hierin? Vervolgens kreeg ik de gelegenheid om iets over de werkzaamheden van de lutherse synode van de afgelopen periode te vertellen. Ik heb daarbij gewezen op de aandacht voor de lutherse gemeenten, de relatie met de Protestantse Theologische Universiteit, oecumene, liturgie en kerkmuziek. De samenwerking in de Protestantse Kerk is op veel gebieden inmiddels vanzelfsprekend en goed. Tegelijk is het ook zo, dat er verschillen leven. Die zullen ook in de toekomst onderkend moeten worden om tot verdere eenheid te kunnen komen.

Doop

In de afgelopen periode is veel gesproken over de doop en over doopgedachtenis. In deze vergadering is afgesproken, dat er een liturgische handleiding wordt geschreven voor de doopgedachtenis. Ook voor pastorale behoeften zal er een handleiding verschijnen. De eenmaligheid van de doop wordt zowel in de notitie als ook in de gesprekken op de synode benadrukt. Doopgedachtenis is de

aangewezen vorm om de eens ontvangen doop present te stellen.

Evaluatie kerkorde

De evaluatie van de kerkorde - vijf jaar na de kerkvereeniging - was het volgende agendapunt. Het werd een uitgebreide bespreking van de praktische problemen met de kerkorde. De hoofdvragen gingen om de zittingstermijnen van ambtsdragers, de functie van oud-ambtsdragers, de samenwerking met theologische adviesorganen en de verkleining van de generale synode. Op dit moment zijn alle 75 classes vertegenwoordigd met twee afgevaardigden. Dit zou teruggebracht kunnen worden naar één afgevaardigde. Het uitvoerige en zorgvuldige rapport dient nu als basis voor besprekingen in het generale college voor de kerkorde.

Kerk en staat

Een inhoudelijk gesprek vond plaats rond de relatie kerk en staat. Bovenal kiest de kerk voor de democratische rechtsstaat. De kerk wil zich inzetten voor de waarden die daarmee verbonden zijn: gerechtigheid, mensenrechten, vrijheid van godsdienst en levensovertuiging. Vrijheid, gelijkheid, duurzaamheid, participatie, veiligheid en solidariteit zijn gedeelde waarden van kerk en politiek. Ook de scheiding tussen staat en kerk wordt hiermee erkend. De kerk is niet uit op politieke macht, maar maakt gebruik van haar eigen ruimte in de samenleving.

Solidariteitskas

Het rapport 'Hand aan de ploeg' was al in de vorige vergadering besproken. In deze vergadering ging het om een plan van aanpak. De uitgangspunten voor beleid werden verder uitgewerkt. In meerdere etappes zal de synode vervolgrapportages krijgen en op basis daarvan besluiten nemen.

Het is de bedoeling dat deze besluitvorming in 2012 is afgesloten. Van groot belang voor de lutherse gemeenten is het besluit om de solidariteitsbijdrage te verhogen van € 5,- per lid naar € 7,50 per lid, waardoor € 375.000 beschikbaar komt voor het actief uitdragen van de lutherse traditie. Hiervoor zullen op korte termijn criteria uitgewerkt worden door de lutherse synode.

Educatie predikanten

Tot slot werd de permanente educatie van predikanten besproken. Op dit moment hebben predikanten veel vrijheid in de invulling van hun educatie. Eens in de vijf jaar hebben zij recht op drie maanden studieverlof. Het is de bedoeling om deze studietijd gelijkmatiger te verdelen en wat meer te sturen. In gespreksgroepen werd hierover gesproken.

Opvallend was de goede sfeer tijdens deze vergadering. Ook de viering van het Heilig Avondmaal heeft hieraan goed gedaan.

Enkele internationale gasten, zoals de secretaris-generaal van de Conferentie van Europese Kerken, Colin Williams, en afgevaardigden van de protestantse kerk van Tsjechië lieten tijdens de vergadering de oecumenische betrokkenheid van de Protestantse Kerk zien.

Detlef Bohlken

In aanloop naar de 11e LWF Assemblee, juli 2010

De Lutherse Wereldfederatie, een *communio van kerken*

De 11e assemblee van de Lutherse Wereldfederatie (LWF) staat 'zakelijk' in het teken van de vernieuwing van de LWF en het secretariaat in Genève. Spiritueel richten de gedelegeerden uit de lidkerken en de gasten zich op 'geef ons heden ons dagelijks brood'. De assemblee wordt van 20-27 juli in het Duitse Stuttgart gehouden.

Voor veel mensen is de LWF redelijk ver weg van de eigen gemeente. Het jaar 2010 biedt een mogelijkheid om vanuit Nederland relatief dicht bij huis de LWF te 'proeven'. In Elkkwartaal kunt u vanaf dit nummer de hoofdlijnen van de weg naar de assemblee volgen. Met als start de LWF zelf. De Protestantse Kerk, lid van de LWF, zal voor het eerst sinds de vereniging met een delegatie aan een assemblee deel nemen.

LWF, sinds 1947

De LWF werd vlak na de oorlog op initiatief van Europese en Amerikaanse lutherse kerken in het Zweedse Lund opgericht. Directe aanleiding was de behoefte om gezamenlijk de schouders onder de puinhopen in Europa na de Tweede Wereldoorlog te zetten. Bij de oprichting waren de Duitse kerken aanwezig(!). In de loop der jaren sloten kerken uit andere werelddelen zich bij de LWF aan. Nu vormen 140 kerken in 79 landen een gemeenschap van kerken waarbij een kleine 69 miljoen mensen bij aan zijn gesloten.

Die gemeenschap is in de loop der jaren ontstaan vanuit de oorspronkelijke federatie. Wie daarover meer wil weten kan zich verdiepen in het boek dat ter gelegenheid van vijftig jaar LWF werd geschreven: 'From federation to communion: the history of the Lutheran World Federation'.

Structuur

De assemblee, het hoogste beleidsor-

gaan, komt eens in de zes jaar bij elkaar. Alle lidkerken van de LWF zijn via een verdeelsleutel op basis van ledenaantallen vertegenwoordigd. Tijdens de assemblee wordt de koers voor de komende jaren bepaald. De assemblee kiest een president van de LWF en een raad, de zogeheten council.

Die raad (48 personen) komt eens in de 12-18 maanden bij elkaar en is verantwoordelijk voor de lopende zaken tussen de assemblees én voor de organisatie van de staf van de LWF. De raad wordt voorgezeten door de president en kiest zelf uit zijn midden vijf vicepresidenten en een penningmeester (die overigens ook van buiten de raad gehaald mag worden). Deze bij elkaar zeven mensen komen over het algemeen ieder uit één van de zeven regio's waarin de LWF wereldwijd is georganiseerd. De raad kiest uit zijn midden commissies met specifieke aandachtspunten in het werk van de LWF en een projectcomité, dat projecten voor bepaalde termijn beoordeelt.

De LWF onderscheidt in haar werk 'programs' en 'projects'.

Programs zijn langlopende programma's, het werk van de staf/hoofdkantoor van de LWF op een aantal aangewezen gebieden: World Service (DWS, ontwikkelings- en noodhulp), Mission and Development (DMD, missie, diaconaat en ontwikkeling), Theologie en Studie (DTS), oecumene, internationale zaken/mensenrechten, en communicatie (OCS). Een nog kleiner gremium, het executive committee, voert het dagelijks bestuur van de LWF en komt twee keer per jaar bij elkaar.

Het dagelijks werk van de LWF wordt aangestuurd door het secretariaat in Genève. Daar zetelt de hoogste ambtelijke verantwoordelijke, de secretaris

generaal. Samen met zijn kabinet (de directeuren en eindverantwoordelijken van departementen en diensten) heeft de secretaris generaal de dagelijkse leiding.

Regio's en de Protestantse Kerk

De LWF werkt met zeven regio's: Afrika, Azië, Latijns Amerika/Cariben, Noord-Amerika, en drie Europese regio's: de zogeheten Nordic countries (de Scandinavische kerken samen met de Baltische landen), Centraal- en Oost-Europa, en Centraal- en West-Europa.

De Protestantse Kerk waarbinnen de evangelisch-lutherse synode verantwoordelijk is voor de relatie met de LWF, ligt in de regio Centraal- en West-Europa. De Duitse lidmaatschapskerken van de LWF vallen in dezelfde regio als Nederland, samen met lutherse kerken in Groot Britannië, Frankrijk, Italië, Oostenrijk en Zwitserland/Liechtenstein.

Sinds het tot stand komen van de Protestantse Kerk in Nederland is de kerk lid van de LWF. Een bijzonder lid bovendien, want de Protestantse

Kerk is daarnaast ook lid van WARC (de Wereldbond van gereformeerde kerken) en REC (De gereformeerde oecumenische raad). De laatste twee vormen vanaf juni 2010 de WCRC (World Communion of Reformed Churches). Dat betekent dat de Protestantse Kerk, die zich in haar belijdenisgeschriften verbonden weet met de gereformeerde en de lutherse confessie, lid is van twee confessionele wereldorganisaties (naast 'natuurlijk' het lidmaatschap van de oecumenische verbanden WCC (Wereldraad van Kerken) en CEC (Conference of European Churches)). Wereldwijd zijn er maar enkele kerken die deze unieke combinatie van lidmaatschappen en dus vereniging van confessies hebben.

Vanuit de Lutherse Wereld Federatie is in toenemende mate grote belangstelling voor het wezen en zijn van de Protestantse Kerk in Nederland, immers in wereldwijd oecumenisch perspectief bezien een belangrijke ontwikkeling.

Nut LWF

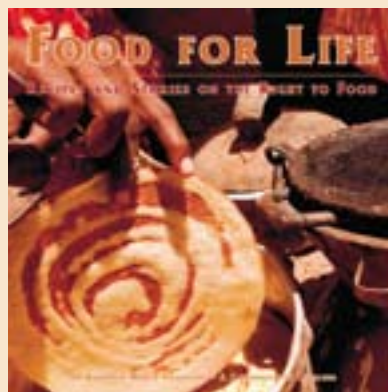
De LWF is anderzijds van grote waarde voor de ondersteuning van lutheranen wereldwijd en kan een belangrijke rol vervullen in de taak van de evangelisch-lutherse synode om de lutherse traditie te bewaren en in te brengen in de Protestantse Kerk. Alleen al in de kerkorde van de Protestantse Kerk komt dat tot uitdrukking. Niet voor niets is daarin juist gekozen voor het waarborgen van contacten met de LWF, door ze over de evangelisch-lutherse synode te laten lopen, voor de hele Protestantse Kerk. In de LWF-communio van kerken zit de schakel naar de wereldwijde lutherse traditie. Juist omdat de LWF zich verstaat als een confessionele en ecclesiologische gemeenschap, is het behoren tot die communio een zeer zichtbaar en tastbaar inbrengen van de lutherse traditie in de Protestantse Kerk.

In LWF-verband worden belangrijke thema's aangesneden, uitgebreid gedragen documenten gemaakt (vaak na intensieve consultaties in de regio's) en hard aan de oecumene gewerkt. Zo verscheen twee jaar geleden een uitgebreid document over de episcopale leiding van de kerk, waarbij uitdrukkelijk zowel geordineerd

LWF kookboek

Ter gelegenheid van de komende assemblee maakte de LWF een bijzonder kookboek: met foto's uit de regio's waar de Lutheran World Service haar werk doet en verhalen over de cyclus van voedsel in de verschillende regio's. En natuurlijk met veel recepten uit landen over de hele wereld.

Het Engelstalige boek is verkrijgbaar voor € 15,- via de SLUB, Lutherse Burgwal 7, 2512 CB 's-Gravenhage; email: slubdenhaag@hetnet.nl

als niet-geordineerd leiderschap wordt bedoeld. Dit is het 'Statement van Lund' gaan heten, omdat het in die Zweedse plaats werd goedgekeurd door de raad.

Wereldwijd startte de LWF een proces om tot gesprek te komen over 'huwelijk, gezin en seksualiteit'. Geïnitieerd tijdens de 10^e assemblee in 2003, ligt er inmiddels een model om dat gesprek op een respectvolle manier met elkaar te voeren. Daar wordt de komende jaren de tijd voor genomen. Dat dat niet makkelijk is, blijkt uit met name de zeer verschillende standpunten van de LWF-kerken rondom homoseksualiteit.

In veel werkvelden van de LWF wordt bijgedragen aan gezamenlijke bezinning. De afdeling Theologie en Studie (DTS) voert en geeft regelmatig studies en documenten uit, Het departement missie en ontwikkelingswerk (DMD) schreef het documenten over missie (Mission in Context, 2004) en diakonie (Diakonia in Context, 2009) die wereldwijd binnen de LWF en nauw met haar samenwerkende organisaties worden gedragen. De zogeheten 'womandesk WICAS' van dezelfde afdeling DMD bracht onlangs een document uit waarin het thema 'gender' en macht bijbels/theologisch wordt doordacht. De rijkdom van dit materiaal dat breed beschikbaar is, zou binnen de Protestantse Kerk veel meer benut kunnen worden.

'Luthers zijn is oecumenisch zijn', is een gevleugelde uitdrukking; nadrukkelijk gepromoot door de huidige secretaris-generaal. Wereldwijd gaat de LWF oecumenische verbanden aan; met de rooms-katholieke kerk,

met de Anglicaanse en heel recent werd besloten om gesprekken met de Pinksterkerken voor te bereiden. Andersom kan juist de kerkvereniging in de Protestantse Kerk een grote bijdrage aan ervaringen leveren aan een oecumenische internationale organisaties als de LWF.

Aanloop 11^e assemblee

In de jaren tussen de assemblees wordt gewerkt in de beleidsrichting die door de laatste assemblee is uitgezet. Zo'n twee jaar voor de volgende assemblee worden wereldwijd de voorbereidingen ter hand genomen. In alle geledingen worden bijeenkomsten georganiseerd die onder de noemer pre-assemblee vallen. LWF Jeugd en de WICAS (Vrouwen in kerk en maatschappij) houden een voorbereidende assemblee, net als alle regio's van de LWF. Om uiteindelijk de besluitvorming in de grote assemblee eenvoudiger te maken.

In de komende tijd worden, voor een bijzonder hoogtepunt van de assemblee, excuses aan de Mennonieten (in Nederland vooral Doopsgezinden) voorbereid, samen met de vraag om vergeving voor het vervolgen van wederdopers in de 16^e eeuw door lutherse overheden en het ondersteunen hiervan door lutherse theologen.

In de komende nummers van Elk-kwartaal zal verder over de hoofd-thema's en de voorbereidende assemblees worden bericht.

Praxedis Bouwman

LWF-vrouwen bijeen in pre-assemblee 'Een handvol meel en een restje olie'

'Ik heb geen brood, alleen een handvol meel en een restje olie.' Dat zijn de woorden van de weduwe te Sarefath uit het verhaal in 1 Koningen 17:7-24. Dominee Cibebe Kuss, predikante in een lutherse gemeente in het noorden van Brazilië, bracht het verhaal uit het eerste boek Koningen in verbinding met het levensverhaal van een weduwe uit haar gemeente. Na de dood van haar man bleven haar alleen haar beide zonen, die voor haar levensonderhoud zorgden. Beide zonen werden met geweld vermoord door de politie. Kuss vertelde dit verhaal tijdens de voorbereiding op de elfde LWF-assemblee, in de vrouwen pre-assemblee.

Om de weduwe stil te houden ten aanzien van het geweld dat haar zonen was aangedaan, werd de vrouw voedsel door de politie aangeboden. Zij weigerde dit voedsel, want het was voedsel om haar het zwijgen op te leggen. Liever voedde ze zich met de karige bloem van maniok en olie, want dat was voeding van het werk van haar eigen handen. En gerechtigheid was voor haar meer dan liefdadigheid! Dit schrijnende verhaal is een van vele verhalen over het dagelijks brood, die op de pre-assemblee van de vrouwen in het Oecumenisch Instituut te Bossey aan het meer van Genève van 27-31 oktober 2009 gedeeld werden.

Theologie van de schoenen

De vijftig vrouwen die aan de pre-

council (leidinggevende raad) van de LWF of regiocoördinator voor de afdeling vrouwen in kerk en samenleving. De Braziliaanse Elaine Neuenfeldt, sinds september 2009 functionaris voor vrouw in kerk en samenleving in de afdeling voor missie en ontwikkeling van de LWF, had de vrouwen-pre-assemblee bijeengeroepen. De vrouwen zijn de eersten, die zich voorbereiden op de assemblee in Stuttgart volgend jaar.

De bezinning op het thema 'Geef ons heden ons dagelijks brood' kreeg op de vrouwen pre-assemblee gestalte in bijbelstudies en vieringen over het dagelijks brood. Een aantal bijbelteksten die aan de orde kwamen, zullen ook in Stuttgart de leidraad vormen voor de zes dagen durende bijeenkomst. In de bijbelstudies die de LWF heeft uitgegeven in een zestal brochures kreeg je een indruk hoe verschillend 'het dagelijks brood' wereldwijd gestalte heeft gekregen. Spreken over het dagelijkse brood betekent ook spreken over economische problemen met alle gevolgen voor het dagelijkse brood.

Groeiend geweld tegen vrouwen en kinderen en hiv hoort tot het 'dagelijkse brood' in de samenleving van Zuid-Afrika. Het verhaal van Colleen

assemblee deelnamen kwamen uit de zeven regio's van de wereldfederatie. Een deel van de vrouwen is gedelegeerd naar de assemblee in Stuttgart 2010 en een ander deel is lid van de

Cunningham, regiocoördinator voor de lutherse kerken in Zuid-Afrika, was confronterend. Belangrijk is een 'theologie van de schoenen', wat betekent bereid te zijn in de schoenen van onze zusters te stappen om in solidariteit hun pijn en strijd te delen.

Mensenhandel

Een thema dat op de vrouwen-pre-assemblee grote prioriteit kreeg is het probleem van mensenhandel. Mensenhandel betekent dat (vaak) vrouwen of meisjes uit Oost-Europa, Afrika, Azië of Zuid-Amerika 'een baan' in Europa of waar ook aangeboden wordt, die meestal eindigt in prostitutie of gedwongen werk zonder rechten. De hoop op 'dagelijks brood' eindigt in gewelddadige afhankelijkheid van 'handelaars'. Een weg terug naar de familie is vaak onmogelijk vanwege ontbrekende documenten of schaamte om het verhaal te moeten vertellen. Mensenhandel bloeit juist in economische crisissituaties en verdient op het moment beter dan drugshandel. Mensenhandel tast de waardigheid van de mens ten diepste aan en vraagt om een gezamenlijke uitspraak en actie van de kerken, niet alleen van vrouwenorganisaties. Het internationale netwerk van de LWF is een mogelijkheid om informatie te verspreiden ter preventie en om hulp te bieden. Volgens informatie van vrouwen uit Afrika spreken de meeste kerken in Afrika niet over dit probleem met uitzondering van enkele gemeenschappen die contacten met mensenrechtenorganisaties hebben. In Zuid-Afrika zou de voorbereiding op het wereldkampioenschap voetbal volgend jaar uiterste alertheid moeten wekken. Nu al zijn er via internet 'bestellingen' met seksuele voorkeuren van Europese mannen, die het kampioenschap bezoeken en nu al worden vrouwen, meisjes en jongens voor deze happening naar Zuid-Afrika gebracht.

Mensenhandel is een globaal probleem, waarin de kerken een duidelijk standpunt moeten innemen in samenwerking met andere organisaties. Sommigen kerken, zoals onder meer de lutherse kerk in Noord-Amerika (<http://www.elca.org>) hebben dat al gedaan. Anderen zouden hieraan een voorbeeld kunnen nemen.

(foto's: C. Hübner)

Netwerken en gender

Maria Jepsen, de eerste vrouwelijke bisschop wereldwijd uit Hamburg, die als lid van de Council (Raad) van de LWF aan de vergadering deelnam, benadrukte uit eigen ervaring de noodzaak van een goed netwerk van vrouwen en mannen in de kerken dat open staat voor gendervragen. Bisschop Jepsen daagde de gedelegeerden van de assemblee uit een vrouw als presidente van de LWF te kiezen. Ook benadrukte zij de noodzaak voor de kerken om open over vragen rondom (homo)seksualiteit te spreken en zich niet door angst te laten beheersen: de gemeenschap zou daardoor uit elkaar kunnen vallen. Eenheid in diversiteit is de uitdaging.

In de discussies tijdens de vergadering kwam naar voren dat theologie vanuit het perspectief van vrouwen een noodzaak is voor predikanten en kerkleiders. Niet alleen vrouwen en vrouwenorganisaties moeten zich voor gendervragen verantwoordelijk voelen, maar de kerk als geheel. Meer vrouwen in de kerkleiding kunnen een uitdaging voor nieuwe modellen van leiderschap zijn, in nauwe samenwerking met netwerken. Positief werd met een schriftelijke gelukwens gereageerd op de verkiezing van de eerste vrouwelijke leider van de Evangelische Kirche in Duitsland (EKD) bisschop Margot Kässmann uit Hannover.

Ook werd benadrukt dat het belangrijk is dat de LWF achter de beslissing

voor vrouwenordinatie staat en dat deze beslissing vervolgens ook geïmplementeerd wordt in de lidkerken. De uiteindelijke boodschap van de pre-assemblee wordt op dit moment nog uitgewerkt. Te hopen is, dat het een boodschap wordt, die de andere pre-assemblies tot gesprek en vooral ook tot acties uitnodigt.

Last but not least heette de vrouwenorganisatie van de Landeskirche in Württemberg de gedelegeerden 2010 in Stuttgart in een brief welkom en nodigde uit tot een 'internationaal vrouwencafé', dat een mogelijkheid voor ontmoeting en informatie wil bieden met vrouwen uit de gastgevendende kerk. Met de voorbereiding van dit café zal op de regioconferentie van West-Europa van 20 tot 22 november 2009 in Nederland (Hoeke-lum) een begin worden gemaakt.

Mij hebben in de drie dagen pre-assemblee vooral de verhalen van vrouwen over hun worsteling om het dagelijkse brood geraakt. Gesterkt werd ik door de vieringen en gebeden in een zo multiculturele context en door de verbondenheid in het delen van zo veel verschillend voedsel en vooral verhalen. Moge die verbondenheid als een krachtstroom doorwerken tot de assemblee 2010 in Stuttgart.

*Cornelia Hübner, regiocoördinator
WICAS West-Europa*

Chileense dominee wordt nieuwe secretaris generaal LWF

Dominee Martin Junge (48) wordt de achtste secretaris-generaal van de Lutherse Wereldfederatie (LWF). Als hoogste ambtenaar van de LWF volgt hij Ishmael Noko op, die in november 2010 met pensioen gaat. Junge is de eerste Latijns-Amerikaan in deze functie. De Chileen was eerder president van de lutherse kerk in Chili en werkt sinds 2000 in Genève als regiosecretaris voor Latijns-Amerika en de Cariben.

Junge werd eind oktober tijdens een besloten zitting door de raad van de LWF gekozen, na een vertraging van vier dagen. De procedure en niet 'de competenties van de kandidaat' waren de oorzaak van het uitstel van de verkiezing, aldus LWF-president Mark Hanson. Junge werd als kandidaat naar voren geschoven door de selectiecommissie. Deze commissie was door de raad samengesteld en bestond uit vertegenwoordigers van de zeven wereldwijde regio's van de LWF. In zijn huidige werk heeft Junge de nadruk gelegd op illegale buiten-

landse schulden en de implementatie van LWF-programma's in zijn regio. Junge werd geordineerd in 1989 als dominee van de Evangelisch Lutherse Kerk in Chili (IELC), na een studie protestantse theologie in het Duitse Göttingen. Daarna stond hij in twee gemeenten. Junge zelf is geboren in Chili, zijn voorouders zijn van Duitse en Oostenrijkse komaf. 'In de eerste plaats voel ik me Spaanstalig en Chileen.'

Toekomst LWF

In een toespraak na zijn verkiezing verwees Junge naar wat hij leerde

van de huidige secretaris-generaal: Luthers zijn is oecumenisch zijn. Junge: 'Oecumenisch zijn is geen optie maar een expressie van wie wij zijn als communio van kerken'. Richtinggevend aan zijn toekomstige taak zei hij de gezamenlijke toon te willen vinden waar de verschillende partijen elkaar vinden in een polyfonie. De nieuw gekozen secretaris-generaal wil vooral die initiatieven en bewegingen in de vernieuwing steunen die dienen tot versterking van de LWF-gemeenschap. De LWF zal de komende jaren vernieuwen nadat de assemblee daar volgend jaar een beslissing over neemt. Junge onderschrijft de focus op de institutionele vernieuwing. Die is nodig om democratie te waarborgen in besluitvorming en implementatie, om effectief en efficiënt te zijn, en om innovatie te integreren voor duurzaamheid in de toekomst.

'We weten allemaal hoe moeilijk veranderingen zijn, vooral voor een organisatie die zo groot en divers is, met zoveel belanghebbenden en belangen als de onze. Echter, zonder vernieuwing kan geen enkele organisatie op de lange termijn overleven. Daarom moeten plannen worden ontwikkeld om die veranderingen, waarbij overigens de gave van communicatie vandaag en morgen verlangd wordt, daadwerkelijk te laten gebeuren.' En: 'Ik ben bereid om dit proces te leiden, om de staf in een actieve rol mee te nemen om concepten te bedenken die de basis zullen zijn voor het werk als beleidsorgaan van de LWF.'

Het duurt nog een tijdje voordat Martin Junge echt aan de slag kan. Hij heeft een jaar om ingewerkt te raken. Ishmael Noko, de volgend jaar vertrekkende secretaris-generaal zegde toe er alles aan te doen om de overgang zo soepel mogelijk te maken.

Praxedis Bouwman

Martin Junge, gekozen tot achtste secretaris-generaal van de LWF.

Actie 1+: schone lucht door rookloos koken

Door op een andere manier vuur te maken voor het eten koken neemt de luchtvervuiling in Zuid-Afrikaanse huizen af. Jarenlang stookte men op veel te rokerige oventjes op steenkool. Veel mensen hadden last van chronische oogontsteking en luchtweginfecties. De nieuwe methode voor koken in de zogeheten imbawula heet Basa Magogo, 'vuur maken volgens oma's recept' en is ontwikkeld door een oudere Zuid-Afrikaanse. Actie 1+, de oorspronkelijk lutherse ontwikkelingshulp die nu ondergebracht is in Kerk in Actie, ondersteunt het komende jaar deze nieuwe verbrandingsmethode.

Bij gebrek aan elektriciteit hebben Zuid-Afrikaanse vrouwen geen andere keuze dan steenkool om vuur te maken voor de bereiding van eten. Tot voor kort werd dat vuur voor de zeer eenvoudige oventjes van onderaf aangestoken, waardoor er veel rookontwikkeling was en het lang duurde voordat de oven zo warm was dat erop gekookt kon worden. Met 'Basa Magogo' wordt eerst steenkool in de oven gelegd. Daarbovenop worden papier en aanmaakhout aangestoken waardoor snel van de warmte gebruikgemaakt kan worden en de eerste laag kolen binnen enkele minuten gaat gloeien. De juiste temperatuur wordt eerder bereikt, waardoor de kooktijd vermindert en er veel minder rook in huis komt. Op straat scheelt het zelfs een kleine veertig procent.

Minder kolen

Met het oude gebruik van steenkolen, die gebruikt worden omdat ze weinig kosten en makkelijk verkrijgbaar zijn, kwam zoveel kooldioxide vrij dat vijftien procent van de ziekten van vrouwen en kinderen aan die

luchtvervuiling te wijten was. Naast gezondere lucht, minder ziekten en lagere doktersrekeningen, verbruikt een Zuid-Afrikaans gezin dat op de nieuwe manier kookt gemiddeld driehonderd kilo minder steenkolen dan vroeger.

Het Zuid-Afrikaanse NOVA-instituut, ontstaan uit een theologische faculteit in Pretoria en gericht op verbetering van de levensstandaard van arme gezinnen, heeft het project onder zijn hoede en ontwikkelt het verder. NOVA kijkt bij het verbeteren van de levensstandaard naar de gevolgen van klimaatverandering waarbij de ontwikkeling van opnieuw te gebruiken energiebronnen en energiebesparing vooropstaan.

Basa Magogo is gestart in de gemeenschappen Embalenhle en Mpu-malanga. Sinds 2007 is het uitgebreid naar zestigduizend huishoudens. Inmiddels heeft NOVA met geld van FairClimate een aantal projectleiders en veldwerkers kunnen aantrekken. Allen die aan het project verbonden zijn, hadden geen baan en werden aangetrokken vanwege hun bereidheid

Zuid-Afrikaanse vrouw aan het koken in een eenvoudig oventje.

om bij te dragen aan de ontwikkeling van hun gemeenschap. Het programma breidt zich gestaag uit over de Zuid-Afrikaanse townships; medewerkers geven voorlichting- en bewustwordingsbijeenkomsten. Omdat het resultaat gemakkelijk te bereiken is en voor de huishoudens meteen voordeel oplevert, verspreidt de Basa Magogo-methode zich enorm snel.

Actie 1+

Dit jaar komt de opbrengst van de Actie 1+ geheel ten goede aan het werk van NOVA en aan vele andere organisaties die de schepping willen bewaren en bewaken. Actie 1+ maakt deel uit van Kerk in Actie. Kerk in Actie is het zendings- en diaconale werk in binnen- en buitenland van de Protestantse Kerk in Nederland. Voor een deel wordt dit werk mede namens een aantal andere kerken uitgevoerd: de Algemene Doopsgezinde Sociëteit, de Oud-Katholieke Kerk, de Remonstrantse Broederschap, de Unie van Baptistengemeenten, de Bond van Vrije Evangelische gemeenten in Nederland, de YMCA Nederland, het Leger des Heils, de Zevende Dags Adventisten, het Genootschap der Vrienden (Quakers) en de Vrijzinnige Geloofsgemeenschap NPB. Wilt u bijdragen? Gebruikt u daarvoor de in deze Elkkwartaal bijgevoegde acceptgiro.

Praxedis Bouwman op basis materiaal Actie 1+/Kerk in Actie

Homoseksualiteit in Europese kerken

Zweedse Lutheranen streven Protestantse Kerk voorbij

De Zweedse lutherse kerk heeft onlangs twee opmerkelijke stappen gezet, die wijzen op een verre gaande aanvaarding van homoseksualiteit. Op 22 oktober van dit jaar besloot de kerk huwelijken van mensen van hetzelfde geslacht voortaan gelijk te stellen aan huwelijken van partners van verschillend geslacht. Zo krijgen ook homoseksuelen de mogelijkheid in de kerk te trouwen. Kort daarna werd een vrouwelijke lesbische dominee tot bisschop gewijd.

Het kerkelijk besluit over het gelijkstellen van gelijkgeslachtelijke huwelijken volgt op de openstelling van het huwelijk voor homoseksuelen, waartoe het Zweedse parlement op 1 mei 2009 overging. De kerkelijke mogelijkheid tot het sluiten en zegenen van huwelijken van homoseksuele mannen en vrouwen is ingegaan per 1 november. Het gaat om een principiële beslissing van de generale synode van de

Zweedse Kerk. De beslissing die op synodaal niveau is genomen, zal nu in de plaatselijke gemeenten uitgevoerd moeten worden. Zweedse priesters zullen niet verplicht worden huwelijksvieringen van mensen van gelijk geslacht te leiden. Wel moet de gemeente waar de aanvraag voor zo'n huwelijk wordt ingediend ervoor zorgen dat het desbetreffende paar ook daadwerkelijk daar terecht kan voor het sluiten van hun huwelijk.

*De wijding van bisschop Brunne in de kathedraal van Uppsala.
(Foto: Church of Sweden, Magnus Aronson/IKON)*

Dit kan betekenen dat hiervoor een andere priester wordt gevraagd, als de plaatselijke priester weigert mee te werken. Maar de focus ligt op de principiële gelijkheid van alle mensen voor wie de overheid het huwelijk heeft opengesteld.

Kerk en staat

De keuze van de Zweedse kerk houdt nauw verband met haar positie in de Zweedse samenleving en haar verhouding tot de Zweedse staat. Hoewel sinds het jaar 2000 geen staatskerk meer, is zij als 'nationale kerk' nog vrij nauw verbonden met de overheid. Dat komt bijvoorbeeld tot uiting in de officiële rol die Zweedse priesters bij huwelijken hebben: zij zegenen huwelijken niet alleen, zij sluiten deze ook.

Nu de Zweedse staat het huwelijk ook voor homoseksuelen mogelijk heeft gemaakt, achtte de synode het juist om snel een voorstel in stemming te brengen, waarin de openstelling van het huwelijk voor mensen van gelijk geslacht wordt aanvaard. Tijdens de synodevergaderingen van 22-25 september en 20-23 oktober 2009 zijn deze voorstellen besproken en met meerderheid van stemmen aangenomen.

De aanvaarding van het huwelijk voor mensen van hetzelfde geslacht is een verruiming van de reeds bestaande mogelijkheid van het zegenen van geregistreerde partnerschappen.

Ruimer dan de Protestantse Kerk

Hiermee gaat de Zweedse kerk een forse stap verder dan de Protestantse Kerk in Nederland in 2004 deed met het in haar kerkorde opnemen van ordinantie 5, artikel 4, dat luidt: *'De kerkenraad kan – na beraad in de gemeente – besluiten dat ook andere levensverbintenissen van twee personen als een verbond van liefde*

en trouw voor Gods aangezicht kunnen worden gezegend'.

De Zweedse kerk gebruikt voor alle gevallen waarin de overheid van een huwelijk spreekt de term huwelijk. De kerkorde van de Protestantse Kerk handhaaft tot nu toe het onderscheid tussen het huwelijk van heteroseksuele en homoseksuele mannen en vrouwen. Het gaat hier met name om het veelbesproken onderscheid tussen 'inzegenen' van huwelijken van mannen met vrouwen en het 'zegenen' van huwelijken van mensen van gelijk geslacht, dat een lagere waardering voor de laatste suggereert. Belangrijker is echter het verschil in besluitvorming en kerkordelijke waarborg van het 'recht op een huwelijk' voor homoseksuelen.

De kerkorde van de Protestantse Kerk maakt weliswaar ruimte voor het zegenen van een relatie of huwelijk van homoseksuelen, maar geeft de plaatselijke gemeente hierbij een beslissende stem door de mogelijkheid te bieden op plaatselijk niveau 'nee' te zeggen en zodoende mensen te verwijzen naar een andere gemeente. Dit verschil is waarschijnlijk grotendeels te verklaren vanuit het verschil in kerkorganisatie. Wordt in een episcopaal stelsel eenmaal een meerderheidsbeslissing genomen, dan is het ten uitvoer brengen daarvan relatief eenvoudiger dan in een synodaal-presbyteriaal stelsel als dat van de Protestantse Kerk. Daardoor steekt de keuze die de Protestantse Kerk destijds maakte: 'ja, mits' - hoe belangrijk en positief ook -, wat mager af bij het royale 'ja' van de Zweedse kerk. Overigens betekent dit alles niet dat alle lutheranen in Zweden het eens zijn met het synodebesluit. Anders Wejryd, de aartsbisschop van Zweden, zei zich hiervan ook bewust te zijn en zich in te kunnen denken dat het besluit volgens sommigen te snel genomen is.

Bisschop met lesbische relatie

Slechts twee weken na deze synodebeslissing volgde een andere opvallende gebeurtenis in Zweden. Op 8 november werd Eva Brunne (55 jaar), een vrouwelijke priester met een lesbische relatie, tot bisschop gewijd. Eerder dit jaar werd ze tot bisschop van Stockholm gekozen. Haar wijding in de kathedraal van Uppsala

De synode van de Zweedse Kerk bijeen over het openstellen van het ambt voor mensen met een homoseksuele relatie.

(Foto: Church of Sweden, Magnus Aronson/IKON)

betekent dat zij de eerste vrouwelijke homoseksuele bisschop ter wereld is. Bisschop Brunne leeft samen met haar partner, die ook priester is, in een geregistreerd partnerschap waarover het paar een zegen ontving. Te verwachten is, dat er nog veel discussie zal volgen over de besluiten van de Zweedse kerk. Vooral in de 'Parvo Gemeenschap', het verband van de Britse en Ierse Anglicaanse kerken en de noordelijke Scandinavische - en Baltische lutherse kerken, zouden de debatten hierover hoog kunnen oplopen.

Eerder was er in de Anglicaanse wereld al veel te doen over de wijding van Gene Robinson tot bisschop van New Hampshire, in de Episcopale kerk van de Verenigde Staten. De Zweedse lutherse kerk en de Amerikaanse Episcopale kerk zijn met elkaar in gesprek over een volledige avondmaalsgemeenschap. Een ding is duidelijk: acceptatie van homoseksualiteit staat voor deze kerken niet ter discussie.

Erwin de Fouw

ELCA stelt ambt open voor lutheranen met homoseksuele en lesbische relaties

De kerkbrede assemblee van de Evangelical Lutheran Church in America, de ELCA, stelde afgelopen zomer het ambt van de kerk open voor homoseksuele en lesbische dominees en andere professionals die in een vaste relatie leven. Met deze beslissing verandert het beleid van de ELCA dat tot nu toe alleen homoseksuelen in het geordineerde ambt toeliet mits ze het celibaat in ere hielden. Tijdens de assemblee, het hoogste beleidsorgaan van de 4,6 miljoen leden tellende ELCA, stemden 559 leden vóór openstelling, 451 tegen.

Eerder in de vergadering werd een resolutie goedgekeurd die de kerk verplicht om wegen te vinden voor gemeenten die homoseksuele, monogame en publiekelijk beleden relaties erkennen, ondersteunen en realiseren. Het woord huwelijk komt in de resolutie echter niet voor.

Voordat de discussies over het openstellen van het ambt begonnen, verklaarden

de deelnemers aan de assemblee met respect te willen omgaan met de verschillende meningen over dit onderwerp. Ook spraken zij uit, dat zij respect zouden houden voor hen die om hun geweten niet konden instemmen met de te nemen besluiten. Zie www.elca.org.

kriskraskort

Zoals wel eerder gemeld in deze rubriek: **EINDHOVEN** heeft al vele jaren een partnerschap met de Moria-gemeente in Groot Aub, Namibië. In oktober mocht men een delegatie van vier personen welkom heten. De aankomst was op zaterdag 10 oktober en op 11 oktober vierde de gemeente haar buitendag. De viering was in Geldrop en met vijftig gemeenteleden werd het een heel fijne dag met een inspirerende dienst waarin dominee Van Litsenburg voorging en de Namibische pastor Beukes de overdenking verzorgde. Er werden oorkondes en foto's uitgewisseld waarmee de grote waardering voor dit partnerschap tot uiting kwam. Het betreft niet alleen een spirituele uitwisseling maar Eindhoven draagt ook financieel bij aan de Moria gemeente. Tevens zijn er al

Eindhoven.

veel meer dan duizend truien gebreid voor Namibië, de winters daar zijn koud. Het gezelschap bleef die hele week nog in Brabant. Men bezocht een aantal plaatsen en de tweede zondag van het verblijf werd de zondagse eredienst bijgewoond in het Psychiatrisch Centrum Eindhoven waar dominee Hyvärinen voorging en waar op die zondag dominee Kalis het orgel bespeelde.

Hoewel de lutheranen in **BODEGRAVEN** al een tijdje gefedereerd zijn met de gereformeerde kerk aldaar, wordt de lutherse kerk nog wel gebruikt voor federatieve avonddiensten en andere kerkelijk gerelateerde activiteiten. Daardoor zijn ook de geluidstechnische eisen veranderd en intussen geheel en al aangepast. Als eerste was de wens naar voren gekomen dat

de diensten ook door kerktelefoonluisteraars te volgen moesten zijn, daartoe moest een aansluiting op het kerktelefoonnet gemaakt worden. Ook een extra microfoon was nodig voor de voorganger en daar immers niet elke voorganger goed kan zingen is het voor de luisteraars prettiger niet alleen de dominee te horen zingen, daarom moet die microfoon uitgeschakeld zijn tijdens het zingen. Dat gebeurt nu automatisch: zodra het orgel inzet wordt die microfoon uitgeschakeld. En zo zijn er nog veel meer technische aanpassingen gerealiseerd; een prima en op de toekomst gerichte voorziening waarmee men nog jaren vooruit kan.

De lutherse kerk in **LEEUWARDEN** heeft al lange tijd de status van rijksmonument. Maar nu is ook de beurt gekomen aan de kosterij, naast de kerk. Per 1 september heeft de gemeente van de stad de kosterij, bouwjaar 1894, tot gemeentelijk monument verklaard. Een blauwgeel bordje werd op zondag 6 september door gemeentelid Hans Westra op de gevel geschroefd. De voorgevel van de kosterij is ontworpen door de bekende Friese architect W.C. de Groot die juist in deze tijd zeer in de belangstelling staat en die veel huizen, boerderijen, scholen, gasthuizen etc. heeft ontworpen. Deze zomer vond een tentoonstelling van zijn werk plaats in het Fries Museum.

Leeuwarden.

Tegenwoordig kun je voor je huwelijk voor de burgerlijke stand niet alleen terecht op het gemeentehuis maar ook op andere locaties. Onlangs werd in de lutherse kerk van **HAARLEM** een burgerlijk huwelijk voltrokken en de kerkelijke zegening vond plaats de dag er op in de grote Bavo en daar ging de lutherse predikant voor. De bruid was Japans en droeg de eerste dag een prachtige kimono en bij de kerkelijke plechtigheid een westerse trouwjurk met sluier, zo valt te zien op de fotootjes in De Burcht.

In **ALKMAAR** verschijnt al enige tijd een gezamenlijk kerkblad onder de naam Samen Verder. De verschillende kerken hebben ook een eigen gedeelte in het blad, zo ook de lutherse gemeente. De predikant schrijft de gemeentenieuwtjes onder de titel Bosblik, een verwijzing naar haar achternaam. Deze keer meldt het blad dat er nieuwe stoelen en tafels in 't Swaenenest gekomen zijn. Het oude meubilair was erg zwaar, eigenlijk te zwaar om heen en weer te slepen. Het is even wennen maar veel gemakkelijker, ook bij de verhuuractiviteiten. Verder heet de bezoekersgroep voortaan Belgroep. Die Belgroep is er om het onderling pastoraat en contact in de gemeente te stimuleren. Je komt elkaar nu eenmaal niet elke dag zomaar tegen. Dus wanneer men hoort dat iemand in het ziekenhuis opgenomen moet worden, of dat je iets dwars zit of gewoon om eens bij te praten, dan kan men een lid van die groep (er zijn er vijf) even bellen.

Al eerder werd in *Elkkwartaal* geschreven over de bekende lutherse beeldend kunstenaar Ger van Iersel te **ROTTERDAM**. In een dienst begin september, heeft hij een prachtig werk aan de gemeente geschonken, verbeeldend Judith die met het zwaard in de hand klaar staat om het hoofd van Holofernes van de romp te scheiden. Een verhaal uit de Apocriefen. De dienst stond helemaal in het teken van dit verhaal, vijf mensen namen deel aan de tekstuele uitbeelding van de geschiedenis.

Interieur Lutherse Kerk Utrecht.

Welkom of niet? Zo begint een artikelje in het gemeenteblad van **UTRECHT**. Er was een discussie ontstaan over het begin van de kerkdienst. Niet altijd werd de gemeente aan het begin van de dienst welkom geheten. Het bleek dat hierover verschillende meningen bestaan en kerkenraadslid Tom Albers probeerde een bijdrage aan de discussie te geven. De vraag is: waarom komen wij bijéén op zondagmorgen? Zijns inziens komen we als gemeente samen in Gods huis om daar met elkaar het Evangelie te verkondigen en God lof te zingen. Wij zijn daar niet op uitnodiging van de predikant of van de kerkenraad maar we zijn daar als gemeente samen gekomen. Wie zou dan wie welkom moeten heten? We zijn niet op een vergadering of iets dergelijks waar de voorzitter ons welkom kan heten en zijn/haar blijdschap kan uitspreken over ieders aanwezigheid. We komen samen in Gods huis en de voorganger, die daarvoor door de gemeente is aangewezen en de gemeente vertegenwoordigt begint de dienst door te zeggen dat *wij daar zijn in de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest*. Niet een clubje van gelijkgestemden die daar door de kerkenraad is uitgenodigd en bedankt of geprezen moet worden voor hun aanwezigheid. Kerkgangers of nieuwkomers die even moeten zoeken, worden in de meeste gemeenten bij het binnenkomen begroet en verwel-

komd. Albers besluit met: 'Laten we ons houden bij de goede lutherse liturgische traditie die we jarenlang zonder enig probleem hebben gevolgd. Alleen dan lukt het ons om ons eigen karakter en onze bestaansgrond te bewaren!'

De vrouwenvereniging Catharina van Bora te **STADSKANAAL** bestond in oktober zestig jaar. In 1949 kende men daar ook al een vrouwenvereniging, daarvan waren de leden niet zo jong meer en de jongere vrouwen in de gemeente voelden zich daar niet zo thuis. Derhalve werd toen Catharina van Bora opgericht voor de jonge vrouwen. Het werd een hechte club en in die tijd was het vanzelfsprekend dat je niet alleen wat deed voor je eigen plezier, maar dat zo'n vereniging ook betekenis moest hebben voor anderen. Zo gingen ze breien, haken, borduren, naaien en nog veel meer, dit alles voor de bazars die regelmatig werden gehouden. Ook werden er oliebolletjes gebakken bij winkelweken en op oudjaar en er werden tientallen kilo's kniepertjes gebakken en verkocht. Maar ook deze dames werden ouder en het handwerken ging niet meer zo gemakkelijk, daarvoor in de plaats kwamen sprekers met interessante verhalen of spelletjes zoals lingo. Er worden uitstapjes gemaakt naar allerlei plaatsen en de laatste jaren gaan ook rustig de mannelijke gemeenteleden mee, want gastvrijheid staat nog immer hoog in het vaandel.

Er zijn gemeenten waar nog steeds catechisatiegroepen zijn, vaak maar één groep, soms alleen voor volwassenen, met als doel de voorbereiding op een openbare belijdenis des geloofs, zoals dat vroeger genoemd werd. In **WOERDEN** komt zelfs een aantal catechisatiegroepen bijeen. Dit jaar was er een nieuwe aanwas van een groep voor 12- en 13- jarigen. Die nieuwe aanwas betekende een luxe-probleem want om iedereen op vrijdag aan het eind van de middag samen te kunnen laten komen moesten er zelfs twee groepen samengevoegd worden. Verdeeld over vier groepen volgen nu

zo tussen de 25 en 30 personen de catechisatie. Altijd met thee vooraf en altijd afgesloten met een maaltijd.

Lutherse regionale partners: een bijeenkomst van de kerkenraden van **TIEL, CULEMBORG** en **LEERDAM**. Nu dominee Bohlken niet meer werkzaam is in Culemborg, voor Tiel het arbeidspercentage is verminderd en voor Leerdam verhoogd, is het tijd voor een nieuw beleid. Culemborg is in gesprek met de twee protestantse predikanten aldaar, voor Tiel geldt dat naast de goede samenwerking met de protestantse gemeente de behoefte blijft bestaan aan mogelijke gezamenlijke lutherse activiteiten. Vorig jaar bespraken de drie lutherse partners op welke punten er niet zal worden samengewerkt, nu werd bekeken waar en hoe dat wel kan.

De besturen van het Luthers Buitencentrum en de Vrienden van Hoekelum.

In de **HOEKELUM** berichten werd bekend gemaakt dat de familie Van Ee na 21 jaar afscheid neemt als bedrijfsleiding van het kasteel. Veel is er gebeurd in die jaren, verschillende verbouwingen, het koetshuis met de balken is thans een mooie vergaderzaal en de slaapzalen boven zijn verdwenen. Nu vindt men op elke kamer een douche en toilet, maar ook dat voldoet niet meer aan de eisen des tijds en er staan weer veranderingen op stapel. Veel lutheranen hebben goede dagen doorgebracht en heerlijk gegeten op het kasteel. De heer Van Ee verdwijnt niet helemaal uit beeld, hij zet zijn werk voort als bestuurslid.

Tjally Everaarts-Bilyam

Religieus erfgoed: hoe ga je daarmee om?

De stichting Kerkelijk Kunstbezit Nederland (SKKN) inventariseert en registreert al ruim dertig jaar het roerende cultuurbezit van kerken en kloosters. Met steun van de overheid en kerkgenootschappen worden veldgegevens verzameld en gedigitaliseerd en ontsloten ten behoeve van eigenaren en het publiek. Daarnaast adviseert en traint de SKKN vrijwilligers over de culturele waarde, onder- en behoud van het roerend erfgoed uit het bezit van kerken en kloosters.

Als één van de opdrachtgevers (en financiers) werkt de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) nauw samen met de SKKN. In 2008, het jaar van het Religieus Erfgoed, kwam dat ook tot uiting in de discussienota 'Een protestantse visie op het kerkgebouw', een beleidsaanzet voor het beheren en doorgeven van roerend en onroerend kerkelijk erfgoed.

Classificaties

De SKKN beschouwt het kerkelijk erfgoed als: het geheel aan materiële en immateriële zaken van een protestantse gemeente. Daarin zijn classificaties. Mart van der Sterre (directeur SKKN): 'Er is *de* collectie, waarin alle objecten van grafzerk en gebrandschilderd raam tot doophek en predikantenzegel zitten'. Daarbinnen is er de zogenoemde kerncollectie met objecten op basis van vooraf gestelde criteria die kenmerkend zijn voor de Protestantse Kerk als geheel of voor de betrokken bloedgroepen: lutheranen, hervormden en gereformeerden. Deze objecten kunnen van zowel landelijk als lokaal belang zijn. Van der Sterre. 'Ze zijn verdeeld in kerkelijke objecten, gerelateerd aan de sacramenten, zoals doopvont en avondmaalsgerei en profane objec-

ten, zoals klokken, stoelen, tafels.'

Hij benadrukt het belang van wetenschappelijk onderzoek naar kerkinterieurs door universiteiten en de SKKN. 'Niet alleen om zo te conserveren en classificeren wát er is, maar ook hoe je daarmee verder moet.'

Erfgoedwaardering is ook van belang voor kerkrentmeesters en besturen bij hun besluiten over conservering of restauratie. Daarnaast zijn de nieuwe gegevens van invloed op de huidige vernieuwingen van protestantse kerkinterieurs. Die staan – mede door fusies en kerksluitingen – vaak ter discussie. Hans Bas Val (SKKN-penningmeester en bestuurslid namens de Protestantse Kerk): 'Soms is het helaas nodig om kerkgebouwen geheel of gedeeltelijk een andere bestemming te geven. Dan is het goed om te weten hoe de protestantse visie op dat gebouw is, want niet elke bestemming is aanvaardbaar. Ook daarom is het belangrijk dat de SKKN de typerende, historisch waardevolle verschillen vastlegt, nu het nog kan.'

'Wij' hebben toch niks...

Mart van der Sterre beschouwt de Protestantse Kerk als een dynamische

Wat doet de SKKN?

De SKKN werkt in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OC&W) en de Nederlandse kerkgenootschappen: de Protestantse Kerk in Nederland, de Rooms-katholieke kerkprovincie (waar onder afspraken met de zeven bisdommen), de Oudkatholieke Kerk, de Algemene Doopsgezinde Sociëteit, de Remonstrantse Broederschap en de Christelijke Gereformeerde Kerken. Elke vier jaar maakt SKKN nieuwe afspraken met deze opdrachtgevers. De huidige periode loopt van januari 2009 tot december 2012.

Website en contact:

Op www.skkn.nl/diensten/inventarisaties/ is te zien welke objecten zijn geïnventariseerd en geregistreerd of daarvoor in aanmerking komen. De weergave van alle objecten is geanonimiseerd.

Op www.skkn.nl/diefstal is geregistreerd wat en wanneer uit kerken en kloosters werd gestolen. Beschreven objecten zijn op de reguliere kunstmarkt moeilijk verhandelbaar. Veilinghuizen, antiquariaten, politie en verzekeringsmaatschappij worden zo snel mogelijk na een diefstal op de hoogte gebracht

Voor informatie over de registratie van roerend bezit van de eigen kerk, of opgave voor inventarisatie: (030) 234 07 42.

kerk. 'Elke generatie stelt zijn eigen eisen en voegt objecten toe aan het kerkinterieur. Dat maakt dat veel kerkinterieurs een belangrijke

Hans Bas Val en SKKN-directeur Mart van der Sterre. (foto: Alma Evenhuis)

ensemblewaarde hebben. Maar je moet die eenheid wel kunnen tonen, niet alleen de losse objecten.'

Een groot aantal protestantse kerken beschikt over aanzienlijk cultuurbezit uit vooral de 16e, 17e en 18e eeuw. De verzuchting van (sommige) protestanten dat 'we toch niks hebben aan kunst- en cultuurbezit' noemt hij een hardnekkig cliché dat men zelf in stand houdt. 'Voor de gereformeerde kerken, gebouwd vanaf ca. 1850, geldt dat zeker. Zij wilden juist soberheid uitstralen. Overigens zijn binnen die soberheid wel degelijk belangrijke interieurs te vinden; ga maar eens kijken in de gereformeerde kerken van Appingedam, Bergen op Zoom of Kollum.' Maar voor de andere bloedgroepen, de hervormde, Waalse en lutherse kerken vindt hij dat zeker niet gelden: 'Zij zijn - samen met de rooms- en oudkatholieke kerken - de belangrijkste dragers van de Nederlandse religieuze cultuur.' De lutheranen beschikken over zestig kerkgebouwen; inmiddels registreerde de SKKN er nog zeven die al gesloten zijn. Het roerend erfgoed van de inmiddels gesloten kerk in Weesp werd zo op tijd vastgelegd.

Hans Bas Val: 'De uitwerking van de nota zal er in de toekomst toe leiden dat zo'n omstreden kerksluiting niet zo maar meer kan. Ook het roerend goed zal weer een rol spelen bij de te verlenen toestemming tot hergebruik c.q. verkoop.'

Oorspronkelijk versus nieuw

In vergelijking met het aantal inventarisaties bij de rooms- en oudkatholieke kerken, waar vrijwel alles is vastgelegd, hebben de protestantse kerken wel een achterstand. 'Dat heeft onder meer te maken met de hiërarchische structuur van de andere twee kerkgenootschappen, waar strakke, centrale afspraken werden gemaakt', verklaart Van der Sterre. 'Gaten in de vastlegging van het roerend bezit zijn vooral zichtbaar bij de Waalse, hervormde en gereformeerde kerkgebouwen. Val: 'De bijdrage van de Protestantse Kerk bedraagt op dit moment nog geen vijfde van wat de Rooms Katholieke Kerk bijdraagt, met als gevolg een grote achterstand bij de inventarisatie van met name de hervormde kerkgebouwen.' Dit was onder meer de aanleiding voor de aanzet tot het ontwikkelen van beleid. Hans Bas Val: 'Het beleidsplan heeft als leidraad: de omgang met roerend kerkelijk erfgoed, vanuit een protestantse visie, met een praktisch-theologisch oogmerk. Dan gaat het om de status van het erfgoed waarvoor men verantwoordelijk is en de omgang daarmee. Dus het onderhoud, het gebruik en bewaren zodat latere generaties er wat hebben en ook- waar nodig- het afstoten.'

Mart van der Sterre verwacht dat de eigenheid en verscheidenheid van de

oorspronkelijke 'bloedgroepen' zal verdwijnen als de eenheid binnen de Protestantse Kerk in Nederland steeds zichtbaarder wordt in het nieuwe kerkinterieur. Dan wel: een eenheid in verscheidenheid. Het zoveel mogelijk vastleggen van die verscheidenheid maakt dat later onderzoek hiernaar altijd mogelijk is. Beide partijen bezien de samenwerking optimistisch, mede door de grotere betrokkenheid van de Protestantse Kerk.

Sinds dit jaar werkt de SKKN ook in Paramaribo aan de inventarisatie en registratie van religieus erfgoed. Met gebruik van de eigen expertise en inschakeling - waar nodig training - van de plaatselijke menskracht. Een klus die voorlopig nog niet geklaard is.

Alma Evenhuis

Het jaar van het Religieus Erfgoed (2008) kwam tot stand op instigatie van de SKKN. Aan de door de generale synode aangenomen discussienota 'Een protestantse visie op het kerkgebouw' leverde Ton van Lingen, SKKN-bestuurslid, een doorslaggevende bijdrage. In het verlengde hiervan wordt gewerkt aan de realisatie van een stichting religieus erfgoed voor zowel roerend als onroerend goed.

Lutherse schaakdag 2010

Voor de zesde keer zal een Lutherse Schaakdag worden gehouden. Deze dag staat onder auspiciën van de Vrienden van Hoekelum en wordt geleid door Hans Mudde en Klaus Bodlaender. Na het succes van de vijf vorige schaakdagen belooft het weer een genoeglijke dag te worden met een gemengd programma. Hoofdschotel is een schaaktoernooi met korte partijen (geen snelschaak), waaraan zowel ervaren als minder ervaren schakers en schaaksters met plezier kunnen deelnemen.

Voorts zal Hans Mudde iets vertellen over de kleurrijke figuur van Rudolf J. Loman (1871-1932), van lutherse afkomst, meervoudig Nederlandse schaakkampioen, vele jaren woonachtig en werkzaam in Londen en in Nederland als organist, componist, muziekleraar en schaakjournalist. De dag vindt plaats op zaterdag 13 maart 2010 in het Koetshuis van Kasteel Hoekelum, Edeseweg 124 in Bennekom. Ontvangst vanaf 10.00 uur, begin om 10.30 uur, einde rond 16.00 uur.

NLVB-studiedag 'Olie voor de ziel'

De Nederlands Lutherse Vrouwenbond (NLVB) houdt op 6 februari 2010 haar een studiedag voor zowel vrouwen als mannen. Centraal staat het jaarthema 'Olie voor de ziel', ondertitel: 'inspiratie voor mensen onderweg'. Aan de hand van bijbelse voorbeelden zal gekeken worden naar de 'olie' binnen de lutherse traditie en gemeenschap. 's Morgens houdt ds. Fred Kalis uit Eindhoven een inleiding met muziek over 'Vogelvrij: Luthers omgaan met muziek'. 's Middags zijn er workshops waarop men kan inschrijven: zangworkshop o.l.v. Agnes Bedeker (cantrix ELG Zutphen), bibliodrama o.l.v. ds. Marlies Schulz, meditatie boetseren o.l.v. Margreet van Dijk, 'Spelend luthers', vieren binnen het luthers jeugdwerk o.l.v. Marieke Aartsen e.a. (WELJA), en liturgisch bloemschikken o.l.v. Hannah Schipper. Marlies Schultz leidt de slotviering.

De dag wordt gehouden op zaterdag 6 februari 2010 in de Evangelisch-Lutherse Kerk, Hamburgerstraat 5 te Utrecht en duurt van 10.00-16.00 uur. Entree: € 12,50, bij binnenkomst te voldoen. Koffie/thee/melk/karnemelk is aanwezig, lunchpakket s.v.p. zelf meenemen. Aanmelding vóór 30 januari 2010 bij: Coby Aartsen-Kraaijpoel, Rietbergstraat 4, 7201 GJ Zutphen, e-mail: c.aartsenkraaijpoel@telfort.nl

De deelnemersprijs (inclusief lunch, koffie, thee) bedraagt € 15 te voldoen bij aankomst. De lunch vindt in het kasteel plaats. Opgave liefst zo snel mogelijk doch uiterlijk 6 maart bij Klaus Bodlaender, Bosweg 33, 6721 HM Bennekom, tel. (0318) 41 40 73 of bij Hans Mudde, Thomas Jeffersonlaan 48, 2285 BB Rijswijk, tel. (070) 365 97 38, e-mail: hansmudde@planet.nl.

Agenda

Luthers Diakonessenhuis Fonds
De algemene ledenvergadering van de Vereniging Luthers Diakonessenhuis Fonds wordt gehouden op maandag 4 oktober 2010 in het NH Hotel Utrecht. Aanvang 20.00 uur.

Melanchton-dag
De jaarlijkse Melanchton-dag is op zaterdag 17 april 2010 op Kasteel Hoekelum te Bennekom.

bericht

Poolse kerken zoeken partnergemeenten in Nederland

Twee protestantse gemeenten in het zuiden van Polen zoeken een partnergemeente in Nederland. De landelijke werkgroep Kerkelijke contacten Nederland-Polen wil graag bemiddelen bij het opstarten van deze contacten. Twee Poolse sprekende Nederlandse predikanten maken deel uit van de werkgroep. De voertaal met gemeenten in Polen is in het algemeen Duits of Engels. In de kerkorde van de Protestantse Kerk staat onder andere dat elke gemeente waar mogelijk en ge-

wenst zoekt naar oecumenische samenwerking met gemeenten in andere landen. Op dit moment zijn er ca. vijftien gemeenten binnen de Protestantse Kerk die contact onderhouden met een protestantse gemeente in Polen. Andere gemeenten hebben een partnergemeente in Hongarije, Tsjechië, Slowakije, Roemenië of Duitsland. De activiteiten die plaatsvinden zijn verschillen en worden in onderling overleg besproken. Meer informatie over de Poolse

gemeenten: mw. Trudie de Rijk-Smit, voorzitter van de landelijke werkgroep, tel. (025) 221 70 04 of e-mail: rijkensmit@hetnet.nl

Lutherreis

Vanuit Friesland organiseert Henk Bos een zesdaagse Lutherreis. Leipzig, Torgau, Grimma, Zeitz, Erfurt, Eisenach, Lutherstadt Eisleben en Lutherstad Mansfeld staan op het programma. Voor meer informatie: henk_alie349@hotmail.com.

„Damit ihr Hoffnung habt“

Tweede oecumenische Kirchentag in München van 12-16 mei 2010

Eens in de twee jaar vindt er telkens in een andere Duitse stad een (protestantse) Kirchentag plaats. De laatste keer was dat in Bremen. Vijf dagen vol ontmoetingen, gesprekken, cultuur en liturgie. Deze Kirchentage zijn volop oecumenisch – mensen uit de hele wereld en uit verschillende kerken nemen er aan deel. Maar toch rees een steeds grotere behoefte naar oecumenische ontmoeting en naar gezamenlijke verantwoordelijkheid daarvoor. In Berlijn, waar de eerste oecumenische Kirchentag plaatsvond, waren in 2003 ruim 200.000 deelnemers aanwezig.

En dan nu München. Een stad, die van zichzelf zegt dat zij het mediterrane levensgevoel al in zich heeft. Een stad met veel openheid, temidden van het landelijke en overwegend conservatieve Beieren. En een stad, waar de protestantse en de katholieke kerk elkaar op allerlei gebieden ontmoeten. Een oecumenische stad bij uitstek. De protestantse vrijheid van een christenmens en de katholieke wereldwijde kerk met haar ruime aandacht voor diaconaat en liturgie vinden wegen naar elkaar toe.

Belang van oecumene

Het thema oecumene staat de laatste tijd enigszins onder druk. De oecumenische Kirchentag is bedoeld als werkplaats voor oecumene. Omdat het gemeenschappelijke zwaarder weegt dan dat wat ons van elkaar scheidt, blijft het van belang om met de wereldwijde oecumenische beweging verbonden te zijn. Christen zijn betekent de oecumene verder brengen.

De ‘charta oecumenica’ vormt een belangrijke basis en tegelijk uitdaging voor de stappen die worden genomen. Alles wat nu al mogelijk is op het gebied van gezamenlijk vieren zal ook in München gebeuren, zonder daarbij de oecumenische partner te overvragen of buiten te sluiten. Uiteindelijk blijft het doel, om met elkaar Avondmaal en Eucharistie te kunnen vieren. Maar ondanks dit streven naar eenheid blijft er veel aandacht voor pluraliteit. Terwijl het enkele decennia geleden in Duitsland voornamelijk om oecumene tussen katholieken en protestanten ging, zijn nu veel bredere contacten te zien. De samenleving is veranderd. Andere confessies en religies spelen een grotere rol en ook de secularisatie grijpt verder om zich heen. De oecumenische Kirchentag wil de kansen van deze veranderingen zien en vruchtbaar maken voor het werk van de kerken. Wat maakt onze christelijke identiteit uit, wat is ons profiel? Er wordt gezocht naar helderheid in geloof en handelen. Dit kan niet zonder open gesprek met andere religies en wereldbeschouwingen. De ontmoeting tussen de culturen vormt de basis voor vrijheid, medemenselijk-

heid en solidariteit.

Mensen hebben oriëntatie nodig in het steeds complexer wordende leven. Er wordt om waarden en normen gevraagd voor het eigen handelen en voor de taken van de samenleving als geheel. De oecumenische Kirchentag wil daarom zoeken naar de verbinding tussen de confessies op het gebied van sociale, culturele en politieke vraagstukken. Gerechtigheid is een van de gedeelde uitgangspunten, regionaal en globaal. Net zo als vrede en bewaring van de schepping. Juist voor jongeren, die de grootste groep deelnemers vormen, spelen deze thema's een rol.

Concreet wordt het programma opgebouwd rond de volgende hoofdonderwerpen:

- I Verantwoordelijk handelen – christen zijn in de ene wereld
- II Met elkaar leven – christen zijn in een open samenleving
- III zoeken en vinden – christen zijn in een pluriforme levenswereld
- IV geloof leven – christen zijn in de veelvoud van kerken.

De Kirchentag begint met een oecumenische openingsdienst met vervolgens een ontmoetingsavond in de binnenstad. Er volgen drie dagen met bijbelstudie, en een inhoudelijk en cultureel programma. De zondag staat in het teken van de gezamenlijke oecumenische sluitingsdienst. Meer informatie: www.oekt.de

Detlef Bohlken

In Arnhem klinkt de muziek gewoon - zoals ooit bedoeld

Muziek heeft een prominente plek in de lutherse eredienst. Voor lutheranen is dat geen nieuws. Maar niet elke lutherse gemeente beschikt over voldoende munt en mens om juist dit element van de traditie voluit te handhaven. Hier en daar lukt het wél. De Evangelisch Lutherse Gemeente (ELG) Arnhem geeft grote prioriteit aan de muzikale ondersteuning en participatie. Zoals het ooit – en steeds – bedoeld is.

Het belang van muziek én de actieve aanwezigheid daarvan in erediensten was voor ELG Arnhem groot genoeg om hoog in te zetten bij de benoeming van een gekwalificeerde cantororganist. Susanne Paulsen bleek aan de eisen te voldoen. Als predikantsdochter kreeg zij de lutherse kerkmuziek met de paplepel ingegoten. In haar middelbare schooltijd volgde ze een eerste cursus kerkmuziek en bespeelde ze het orgel tijdens erediensten. Ze studeerde kerkmuziek, orgel, koordirectie en muziekpedagogiek in Hamburg en Oslo, werkte daar later als kerkmusicus, studeerde klavecimbel in Utrecht, leidde een kamerkoor in Roosendaal en is sinds 2000 de vaste cantororganist van de lutherse kerk in Arnhem. Elke zondag (bege)leidt ze de gemeentezang in de eredienst. Wekelijks repeteert ze met de cantorij die regelmatig bijdraagt in de eredienst. Daarnaast leidt ze het Arnhemse

Susanne Paulsen.

Bachensemble naar en in de cantatediensten. Ze is lid van de lutherse Werkgroep voor kerkmuziek en is betrokken bij het tot stand komen van het nieuwe liedboek. Verder werkt ze mee aan 'losse' projecten, zoals oecumenische vespers in Rheden, een radio-uitzending van de IKON, en onlangs aan de Willem Mudde-herdenking op 10 oktober jongstleden.

Cantatediensten

De cantatediensten in Arnhem staan in een aanzienlijke traditie: de tachtigste vond eind mei plaats met cantate 172 *Erschallet, ihr Lieder, erklinget, ihr Saiten*. Ze werd uitgevoerd door het Bachensemble (1989), dat vier keer per jaar een Bach-cantate uitvoert, zoals oorspronkelijk bedoeld: als onderdeel van de eredienst. Het ensemble bestaat uit zo'n vijftig leden, waarvan ongeveer de helft uit de cantorij en de rest van 'elders', zoals Ede en Apeldoorn. Vaak drukbezette mensen, er is weinig repetitietijd. Voorwaarde is dan ook dat de leden thuis hun partij instuderen - en kénnen. Susanne Paulsen: 'Eigenlijk moet ik tijdens de repetities niet meer aan de noten hoeven werken. Bij de tweede repetitie zijn solisten en orkest erbij, vaker repeteren is niet te betalen.' De koorpartijvoorbereiding steekt dus nauw maar het zang- en interpretatieniveau van de leden ligt hoog. Evenals hun bereidwilligheid en enthousiasme. De extra kosten van deze cantatediensten worden deels gedekt door de ELG en de opbrengst van giften en collecten, deels met steun van de stichting LUKA (zie kader), waardoor het 'net uit' kan. In de dienst van 27 september leidde Susanne Paulsen koor, orkest en solisten bij de uitvoering van cantate BWV 8, *Liebster Gott, wann werd ich sterben*

In de betreffende 'Orde van Dienst' geeft ze steeds een uitgebreide toelichting op en bij de uit te voeren cantate.

Cantorij

De Arnhemse cantorij bestaat sinds 1931. Wekelijks wordt gerepeteerd,

Wat doet LUKA?

De Stichting Lutherse Kerkmuziek Arnhem (LUKA) bevordert door financiële ondersteuning de kerkmuziek in de ELG Arnhem. Ze werft daarvoor onder meer donateurs. Ook verzorgde zij uitgaven over de orgels in de lutherse kerk in Arnhem en een bundeltje met teksten van Hans Mudde op muziek van Jan van Rossem. Jaarlijks organiseert LUKA een donateursconcert. Voor informatie: www.luthersegemeentearnhem.nl of contact: luka-arnhem@xs4all.nl

wat vruchten afwerpt. Susanne Paulsen: 'Die regelmaat heeft als voordeel dat je ook rustig kunt werken aan details, zoals homogeniteit en intonatie.' Het stemtechnisch niveau van de cantorij ligt lager dan dat van het Bachensemble; maar wat intonatie en homogeniteit betreft heeft de cantorij juist een hoger niveau; de eisen zijn gewoon anders. In het Bachensemble moeten nieuwe koorleden voorzingen, huiswerk doen en ligt de vocale leeftijdsgrens rond de zestig jaar. Paulsen schrikt er niet voor terug om de cantorij muzikaal uit te dagen. Zoals de ELG in haar investeert, zo investeert zij in de kwaliteitshandhaving van 'haar' cantorij. Ze voelt daarin ook een plicht, als onderdeel van de verkondiging. 'Het vereist inspanning van iedereen, maar geeft ook meer voldoening.. Bovendien is de onderlinge sfeer in de cantorij heel goed, dat is belangrijk'

De cantorijbijdrage aan de eredienst wordt nu en dan aangevuld met het kinderkoor dat onder leiding staat van Thea Endedijk. In de diensten van de eerste advent en kerstochtend zingen cantorij en kinderkoor samen vierstemmige zettingen met een bovenstem door het kinderkoor.

Alma Evenhuis

Website vol jeugdige ideeën

Onlangs vertelde iemand mij over de website www.jeugdwerkidee.nl. Dit is een site met ideeën voor jeugdwerkers. De site gaat uit van jeugdwerkbureau Lava en veel van de activiteiten komen ook vanuit het Jeugdwerk van de Protestantse Kerk. Er zijn veel ideeën te vinden voor activiteiten met kinderen, tieners en jongeren. Degene die mij erop attendeerde vertelde dat ze hem zelf kon gebruiken voor de jongerengroep van haar kerk, die elke week bij elkaar komt. Dus ik vond het wel leuk om eens een kijkje te nemen.

Niet alleen voor jeugdwerkers is deze site interessant, ook voor de kinderdienst of tijdens kampen kunnen verschillende ideeën gebruikt worden. Er staan knutsels, verhalen, activitei-

ten en gebeden op voor de drie verschillende leeftijdscategorieën. En de site bestaat uit vier rubrieken:

- Dienen
- Leren
- Spelen
- Vieren

De activiteiten zijn onderverdeeld in:

- Foto en Video
- Hand en Arbeid
- Literatuur en Poëzie
- Sport en Spel
- Theater en Dans
- Zang en Muziek
- Symbolen en Rituelen
- Gesprek en Discussie
- Liturgie en Gebed

Kortom, voor elk wat wils! Omdat ik nu schrijf voor de kersteditie van Elkkwartaal, ben ik eens gaan zoeken

Kerst en kinderen. Zo vond ik bijvoorbeeld dit:

SPEL: ik neem mee...

Iedereen kent het spel: ik ga op reis en ik neem mee... Speel dit spel maar dan aangepast: Ik ga op weg naar vrede en ik neem mee... Laat de deelnemers steeds iets noemen wat ze meenemen als ze op weg gaan naar vrede. Vraag naar de motivatie: 'Waarom neem je dat mee? Wat kun je ermee doen?' Je herhaalt wat er al gezegd is, zodat een reeks aan mogelijkheden wordt genoemd.

Een mooi spel om de kerst mee te beginnen vond ik zo! En een site die het waard is om eens te gaan bekijken!

Daan Leker

bericht

Kleren voor leren

Het Fonds Weeshuis van de Lutherse kerk in Rotterdam heeft een inzamelingsactie van tweedehands kleding en schoenen op touw gezet voor een school voor gehandicapte kinderen in Arusha/Tanzania. Dit project krijgt al jaren geld van het fonds, maar om het wat minder afhankelijk te maken van die steun wil het bestuur middelen aanreiken waarmee de school zelf kan proberen in haar onderhoud te voorzien. De school biedt onderdak aan 25 gehandicapte kinderen en hopelijk kan dit aantal volgend jaar nog uitgebreid worden. De leiding van de school is zeer gedreven om dit project tot een goed einde te brengen

en het bestaansrecht van de school zeker te stellen.

Rode kliko's

Voor dit project zijn grote rode kliko's aangeschaft met een tekst erop. Deze zou het Weeshuis graag in alle Lutherse gemeenten / kerken in Nederland willen plaatsen. Ook is er een affiche dat boven de kliko kan komen te hangen, wat duidelijk het doel van de actie aangeeft. Het is de bedoeling dat de plastic zakken die in de kliko's zitten gevuld worden met kleding en/of schoenen. De volle zakken worden eens in de twee of drie weken opgehaald en naar een opslagplaats

in Rotterdam gebracht. Daar wordt alles transportklaar gemaakt voor Tanzania. De kleding wordt gemaakt en/of verkocht en uit de opbrengst worden alle vervoerskosten betaald. Wat overblijft is bestemd ter ondersteuning en uitbreiding van de school. De initiatiefnemers hopen dat alle zustergemeenten hun medewerking aan dit project willen verlenen en hen massaal willen e-mailen.. Wie zich aanmeldt krijgt dan de benodigde kliko's toegestuurd, met affiches en de nodige informatie. Meer informatie: splithoff@planet.nl

Lutherse stekken 2010-2017

Van 2010 tot 31 oktober 2017 zal in Nederland een route langs lutherse stekken gemaakt worden in het kader van de Lutherdecade, de aanloop naar de viering van vijfhonderd jaar reformatie.

Ontmoeting

Ieder jaar is er rond 31 oktober, de dag van de kerkhervorming, een bijeenkomst rond een bepaald thema in een deel van Nederland. Tussen 2010 en 2017 worden zo verschillende lutherse stekken aangedaan. Iedere regio heeft tevens de kans zichzelf te presenteren, waarbij aangesloten wordt bij gebeurtenissen ter plaatse. De eerste ontmoeting is gepland op 30 oktober 2010 in Maastricht. Het thema is oecumene, de inleiding zal worden verzorgd door ds. I. Fritz. Noteert u de datum alvast in uw agenda?

Verdieping

De dag is ook bedoeld voor inhoudelijke verdieping met ter zake deskun-

digen. Qua thema's is gedacht aan: liturgie, muziek, gebruik van kunst in en rond de gebouwen, rechtvaardiging, vrijheid, diaconie, oecumene, protestants-zijn enzovoort.

Bundel

Het eindproduct van alle lezingen en presentaties is een verzamelbundel, die in 2017 in Wittenberg, Duitsland, gepresenteerd zal worden tijdens een slotmanifestatie.

Stellingen

Gedurende deze Lutherdecade worden 95 nieuwe stellingen gemaakt, met een maatschappelijke, culturele en religieuze insteek. We nodigen u van harte uit om inspirerende, humoristische, tot nadenken stemmende stellingen te maken. Per jaar zullen tien stellingen in het boek opgenomen worden. Het is de bedoeling dat vanuit elke leeftijdscategorie stellingen gemaakt worden. Zet u dus vooral uw leeftijd erbij. U kunt uw stellingen opsturen naar de contactpersonen.

Organisatie

De organisatie van de Lutherdecade in Nederland is in handen van de Evangelisch-Lutherse Synode in de Protestantse Kerk in Nederland. Contactpersonen zijn Karel van de Wetering, karelvandewetering@hotmail.com en Erwin de Fouw, erwindefouw@ziggo.nl. Uitbreiding van deze voorbereidingsgroep met een of twee personen is gewenst.

Oecumenisch monument voor de reformatie

De Luthertuin in Wittenberg, Duitsland, begint vorm te krijgen na het planten van 25 bomen door vertegenwoordigers van christelijke wereldgemeenschappen en kerken uit Duitsland en Europa, begin november.

De tuin wordt aangelegd aan de rand van Wittenberg, de stad waar Luther bijna vijfhonderd jaar geleden zijn stellingen ter reformatie van de kerk aan de deuren van de slotkerk nagelde. Het ontwerp bestaat uit een centrum in de vorm van een Lutheroos met daaromheen een uitwaaiend park. De tuin is een initiatief van de Lutherse Wereldfederatie in samenwerking met de LWF-Duitsland en de verenigde lutherse kerken in Duitsland, de VELKD.

Aanleiding van deze Luthertuin is de viering van 500 jaar reformatie in 2017. De komende jaren staan in het

teken van deze zogenoemde 'Lutherdecade'.

Oecumenisch, interactief

De eerste bomen in de tuin werden begin november geplant door onder meer de secretarissen generaal van de LWF, de WARC (World Alliance of Reformed Churches), door het oecumenisch patriarchaat van Constantinopel, de Anglikaanse en de Baptisten gemeenschap en door de president van de Pauselijke Raad ter Bevordering van de Christelijke Eenheid. Het is de bedoeling dat iedere organisatie, kerk en ieder individu naast het planten van een boom in Wittenberg, eenzelfde boom plant in zijn of haar eigen omgeving. Zo ontstaat er een denkbeeldig wereldwijd netwerk tussen bomen, ofwel in de oecumene. In 2017 moeten op deze manier tenminste vijfhonderd bomen in Wittenberg

verbonden zijn met een andere boom ergens ter wereld.

Meer informatie: www.luthergarten.de

Metropoliet Augustinus uit Bonn plant een boom namens het Oecumenisch Patriarchaat van Konstantinopel. (foto: LWB/ DNK)

'Kerkbestuurders hebben recht op **gedegen opleiding**'

Kerkbestuurders moeten worden geschoold. Tot nu toe worden ze de wereld ingestuurd zonder adequate kennis, echte carrièrebegeleiding ontbreekt. 'Hoe is dat toch mogelijk', vraagt emeritus dominee Wonno Bleij (oud luthers synodepresident) zich af: 'Overal hebben we in de kerk cursussen voor, behalve voor besturen. Leid kerkbestuurders op en laat ze in drie á vier maanden kennis maken met alle facetten van het kerkbestuur.'

Het gebrek aan kennis en ervaring is volgens Bleij een toenemend probleem in de Protestantse Kerk. 'Ik heb de indruk dat het erger is dan vroeger. Toen kon je nog wel eens wat uit een impasse trekken, bijvoorbeeld bij ons in die kleine lutherse kerk, maar in een organisatie als de Protestantse Kerk kan dat niet.' Mensen staan volgens Bleij op zichzelf. Het hangt van persoonlijke kennis en kunde af hoe iemand zijn of haar weg vindt. De kerk helpt niet. 'We denken dat de kerk door de Heer bestuurd wordt. Dat is ook zo, maar Hij heeft geen tijd voor gebeuzel.'

Scholing

Met waardering wijst de oud-bestuurder, die onlangs het voorzitterschap van de Stichting Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied neerlegde, naar de rooms-katholieken: zij hebben een van de beste diplomatieke diensten ter wereld. De Protestantse Kerk met ruim twee miljoen leden 'rommelt maar wat aan'. Het niet aanbieden van ondersteuning leidt ertoe dat mensen niet toegerust naar vergaderingen en (internationale) conferenties gaan. Ze gaan, want het is eervol, en zij doen doorgaans hun uiterste best. Het maakt conferenties duur, de uitkomsten staan niet in verhouding tot de kosten en de inspanningen, voortgang gaat langzaam. En de mensen zelf die met onvoldoende bagage op pad gaan

voelen zich er niet op hun gemak, ze moeten zich staande weten te houden. Inhoudelijk zou een bestuurlijke opleiding een aanbod moeten hebben van: kerkbestuur, financiën, deelnemen aan vergaderingen, verslaglegging en kennis van de plekken waar theologie zichtbaar optreedt. Bleij: 'Bij dat laatste is het van belang dat inzicht wordt gekregen in op welke momenten het legitiem is om duidelijk de theologie als onderdeel van de besluitvorming te houden en op welke momenten niet. Niet overal hoeft theologie mee te doen. Overigens zou ik wel graag de scheiding willen aanbrengen in de theologie die zit in de manier waarop je optreedt en de theologie die je als onderdeel van je werk gebruikt of theologie als object van studie.'

Openbaarheid bestuur

Openbaarheid van bestuur zou ook onderdeel moeten zijn van kerkelijk bestuur en zich niet alleen beperken tot de publieke samenleving. Met openbaarheid van bestuur ontstaat transparantie, kun je bestuurders aanspreken op verantwoordelijkheden, beslissingen en uitspraken. Vanzelfsprekend met inachtneming van het ambtsgeheim, maar dat mag ook weer niet misbruikt worden. 'Nu is er ook een groot verschil tussen de 'vaste' bestuurders en de 'ad hoc' bestuurders. Noem het gerust een grote ongelijkheid.' Bleij vindt dat de manier van afvaardiging en zittingsperioden in het hoogste bestuurlijke orgaan, de generale synode van de Protestantse Kerk, die ongelijkheid in de hand werkt. Op basis van welk inzicht is er gekozen voor een termijn van vier jaar met verlenging van nog een keer? Zo wisselt de generale synode ieder jaar met een kwart van de leden. 'Hoe kunnen we zo het kerkelijk leven als bedrijf beter in de vingers krijgen?'

Kerk en verstand

De evangelist Lucas haalt de emeritus dominee-bestuurder aan om zijn gedachten over de combinatie kerk, geloven en verstand te laten gaan. 'Zoals bijvoorbeeld de twaalfjarige Jezus in de tempel.' De NBG vertaling komt op tafel, Lucas 2:49: 'En Hij zeide tot hen: Waarom hebt gij naar Mij gezocht? Wist gij niet, dat Ik bezig moet zijn met de dingen mijns Vaders?'. 'Weten hè. Ik heb 'weten' er eigenlijk altijd buiten gehouden. Dat is niet goed. Dat ik daar na zoveel jaar nu pas achter kom.' En even verder bladerend nog een Lucas, 21:29-31: 'En Hij sprak een gelijkenis tot hen: Let op de vijgeboom en op al de bomen. Zodra zij uitlopen, weet gij uit uzelf, omdat gij het ziet, dat de zomer reeds nabij is. Zo moet ook gij, wanneer gij dit ziet geschieden, weten, dat het Koninkrijk Gods nabij is.' Bleij haalt Luther aan. 'Het mooie van Luther is dat hij zeker is van zijn zaak, maar als het moet, stelt hij zijn apologie ter discussie, zoals in de Rijksdag in Worms. Hij gaat dan te werk met broodnuchtere wetenschap en logica!' Ondanks het onvoldoende benutten van 'weten' en 'verstand' komt Wonno Bleij tot zijn slotconclusie over kerk en besturen: 'Het is adembenemend om te zien dat het nog 'goed' gaat.'

Praxedis Bouwman

Lerend door het geloof heen

De actualiteit van Luthers catechismus

Onlangs is aan de generale synode van de Protestantse Kerk in Nederland een nieuwe uitgave van haar belijdenisgeschriften aangeboden. Dat is het resultaat van een hertaling naar de bronteksten door een door de Protestantse Kerk in Nederland daartoe ingestelde commissie. Dit karwei heeft ruim vier jaar in beslag genomen. Van lutherse zijde heeft behalve de auteur van dit artikel, die tevens de eindredactie van dit project heeft gevoerd, ook professor J.P. Boendermaker aan deze werkzaamheden deelgenomen.

In deze uitgave van de protestantse belijdenisgeschriften is alleen Luthers Kleine Catechismus opgenomen. Hoewel de formulering in de kerkorde van de Protestantse Kerk spreekt van 'Luthers Catechismus', zodat zowel de Kleine als de Grote Catechismus daaronder kunnen vallen, heeft de uitgevercommissie ervan afgezien ook de Grote Catechismus toe te voegen. Opneming zou niet alleen het lutherse aandeel in de belijdenisgeschriften onevenredig groot maken, maar bovendien geen recht doen aan de Nederlands-lutherse traditie waarin de Grote Catechismus niet zo'n belangrijke rol heeft gespeeld als de Kleine Catechismus en de Confessie van Augsburg.

Paralleluitgave

Op aandringen van de lutherse commissieleden en met steun van het bestuur van de Protestantse Kerk is besloten een paralleluitgave uit te brengen, waarin de teksten van beide versies van Luthers Catechismus in vertaling zijn opgenomen. De vertaalde teksten worden voorafgegaan door een uitvoerige inleiding, die de achtergrond en de inhoud en de actuele betekenis van Luthers Catechismus toelicht. Vertaling en inleiding

zijn van de hand van ondergetekende, die ook zijn afscheidscollage als hoogleraar van de Protestantse Theologische Universiteit in 2007 (*Interesse in Luthers Catechismus?*) aan dit onderwerp had gewijd en er in 2006 samen met professor Kolb een 'seminar' over had gegeven. Deze vertaling is uitgegaan van bestaande vertalingen. Die van de Kleine Catechismus is hertaald naar de uitgave in opdracht van de Synode van de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden (1964, 1985³). De vertaling van de Grote Catechismus is gebaseerd op die van professor P. Boendermaker, voor het

Bekennisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche, geraadpleegd. Ook zijn moderne Duitse vertalingen en de uitstekende Engelse uitgave van het *Book of Concord* bij het vertaalwerk betrokken. Om de grondtekst vast te stellen is ook gekeken naar oude Nederlandse vertalingen: de eerste volledige van 1566, maar ook de 'voorgangers' waarvan sommige uit de twintiger jaren van de zestiende eeuw stammen. Ook geraadpleegd is de latere 'officiële' Nederlandse tekst van de beide catechismi zoals opgenomen in het Concordienboek, uitgegeven door Zacharias Dezius (sinds 1715). Op grond

Gaandeweg is ook duidelijk geworden dat de geloofsweg niet uitsluitend een individuele pelgrimage is, maar een zoektocht waarin gelovigen op elkaar zijn aangewezen en van elkaar afhankelijk zijn.

laatst uitgebracht in *Lutherse Geschriften*. Belijdenisteksten van een kerk ('s-Gravenhage 1987). Bij de vertaling zijn uiteraard de grondteksten, zoals te vinden in

van al deze bevindingen hebben bijvoorbeeld in de Kleine Catechismus Luthers indringende 'Woord Vooraf' en de zogenoemde 'Huistafel' een plaats in deze uitgave gekregen.

Heden

De belangrijkste vraag is of we met deze geüpdate vertaling van de beide versies van Luthers Catechismus alleen maar de beschikking hebben over een interessant document uit het (luthers) verleden, of dat deze teksten ook nog een actuele betekenis hebben. Het laatste valt alleen te beamen wanneer wordt onderkend dat Luther in zijn Catechismus geen correct omschreven meningen en standpunten naar voren brengt, die uit moeten maken wat tot de zuivere (lutherse) leer behoort en wat daarvan afwijkt. Die fout is in het verleden dikwijls gemaakt en heeft gezorgd voor een betekenisverlies van de Catechismus, vooral in de jongste tijd die niet geïnteresseerd is in lutherse of christelijke principes, maar die vraagt waar geloven goed voor is.

Luther heeft zijn Catechismus juist bedoeld als een leerweg door het christelijk geloof heen. Dat slaat met name op de Kleine Catechismus, die van origine bedoeld is om te worden behandeld in het huisgezin en op school, maar ook in de Grote Catechismus merkt Luther op dat je dagelijks in de catechismus studeren en erover mediteren moet.

Die weg door het geloof heen heeft een cirkelvorm, zodat steeds weer dezelfde punten langskomen. Je kunt zeggen dat die leerweg begint bij het gebod, dat je leert hoe God wil dat leven en samenleven eruitzien. Daarbij zal de ervaring worden opgedaan dat mensen vanuit zichzelf niet in staat zijn hun bestaan zo vorm te geven als God het voorschrijft. Dat is echter nog geen reden om van onze pogingen daartoe af te zien en de moraal eraan te geven, maar dat drijft ons naar de kernpunten van het christelijk geloof, die Luther aan de hand van de Apostolische Geloofsbelijdenis uiteenzet. Om de weg naar dat geloof te vinden wijst Luther op het gebed dat wordt behandeld naar de verschillende bedden van het Onze Vader. Zo vormen Gebod, Geloof en Gebed de hoofdlijn van zijn Catechismus. Gaandeweg is ook duidelijk geworden dat de geloofsweg niet uitsluitend een individuele pelgrimage is, maar een zoektocht waarin gelovigen op elkaar zijn aangewezen en van elkaar afhankelijk zijn. Dat het in de kring van gelovigen dus gaat om een

'Met enkele Gebeden en de Huistafel wil de Catechismus een 'liturgie door de dag' aanreiken.'

gemeenschap van ontvangers, wordt onderstreept in de behandeling van de Sacramenten. Zowel in de doop als in het avondmaal ligt de nadruk niet op wat wij doen, maar op wat God ons schenkt: namelijk een geheel en verzoend bestaan dat de eeuwigheid verduren kan. Of, om het met de woorden van de Kleine Catechismus te zeggen: vergeving van zonden, 'want waar vergeving van zonden is, daar is ook leven en zaligheid'. De aarzelende positie die de biecht in de beide catechismi inneemt (een tussengevoegde passage zowel in de Kleine als de Grote Catechismus) laat zien dat er in de lutherse wereld discussie was over de sacramentele status van de biecht. Hoe men daarover ook denken mag: het is belangrijk dat de kerk een pastorale 'vorm' beschikbaar heeft waarin aan aangevochten mensen hoogstpersoonlijk vergeving en acceptatie door God wordt toegezegd.

Met enkele Gebeden en de Huistafel wil de Catechismus een 'liturgie door de dag' en een set morele regels aanreiken voor allerlei – inmiddels principieel aan kerkelijke bevoogding onttrokken – rangen en standen.

Daarmee is de leerweg van de Catechismus niet ten einde, maar die begint weer van voren af aan als mensen in hun doen en laten en de geloofsgemeenschap als een gemeenschap van daders ten tonele worden gevoerd.

Kracht Catechismus

In het steeds opnieuw aangeven van de richting op de leerweg van het

christelijk geloof ligt de kracht van de Catechismus. De Kerkorde van de Protestantse Kerk zegt dat zij via Luthers Catechismus met de lutherse traditie verbonden is. Dat is mooi, maar hopelijk blijft het niet bij deze constatering. Het gaat erom dat protestantse – en niet alleen lutherse – gemeenten Luthers Catechismus weten te vinden en te gebruiken als het erom gaat huidige en komende generaties de weg van het geloof te wijzen. Daarbij komt het erop aan mensen te overtuigen van de frisse en vernieuwende kracht die in de protestantse traditie besloten ligt. Wanneer we ons daarbij realiseren dat die protestantse dynamiek alleen maar tot z'n recht kan komen in een voluit oecumenische context, mag worden gezegd dat de Protestantse Kerk met Luthers Catechismus een document in handen heeft dat haar kan bewaren voor kerkelijk isolement. Deze 'onderwijzing in de christelijk leer' daagt ons immers uit om over confessie- en kerkmuren heen de boodschap van het Evangelie in de wereld uit te dragen.

Luthers Catechismus is verschenen bij de Protestantse Pers in Heerenveen. (ISBN 978-90-8525-029-6), € 19,95. Indien het samen met de paralleluitgave van de nieuwe en geheel herziene editie van de *Belijdenisgeschriften van de Protestantse Kerk in Nederland* (ISBN 978-90-8525-028-9, € 19,95) wordt aangeschaft, is de totaalprijs: € 29,95.

Klaas Zwanepol

ELG Groede-Middelburg-Vlissingen

De evangelisch-lutherse gemeente Groede-Middelburg-Vlissingen heeft een spannende tijd achter de rug. Even geen kerkenraad, een net benoemde predikant die hiervoor - mét man en kind - haar Duitse haardhuis opgaf, waarbij ineens onzeker was of ze überhaupt kon blijven. Voeg daarbij de 'reguliere' problemen waarmee ook de rest van luthers Nederland kampt..., werk aan de winkel!

Hartje Middelburg. In de geschiedenis van de schone lutherse kerk (1742) blikt dominee Gisela Gross terug op een roerige periode. De toon is opgewekt, de latere rondgang door de kerk inspirerend en er blijkt vertrouwen in de toekomst.

Zeeuwse lutheranen

De lutherse gemeenten Groede, Middelburg en Vlissingen zijn sinds 1989 één ELG. Op papier dan, de praktijk 'schuurt' een beetje. Het contact tussen Vlissingen (met eigen Maarten Lutherhuis en kerk) en Middelburg (ook eigen kerkgebouw) was altijd al wat stroef; het samengaan was even wennen. De Vlissingers bezoeken de Middelburgse eredienst, er is een gezamenlijk kerkblad maar van verdere activiteiten is weinig sprake. Afstand speelt een rol, mede gezien de stijgende leeftijd van de gemeentelieden. Ook voor Groede is afstand een punt, waarbij de letterlijke waterscheiding door de Schelde wellicht van meer invloed is. Zeeland is een eilandencomplex, waarvan je de respectievelijke 'eigen' ritengewoonten niet moet onderschatten. De Schelde steek je over; sinds 2002 door de tunnel daarvoor sinds dag en tij met de boot. Een Zeeuwsvlaming zal niet snel naar 'dn Overkant' gaan als daarvoor geen dringende reden is, liever richt hij zich op België. Andersom: wie op Walcheren woont, met alles binnen bereik en voorhanden, zoekt geen heil bij die halve Belgen. De lutheraan in Zeeuwsvlaan-

deren blijkt moeilijk te definiëren, zo ondervond Gisela Gross. Er werd zelfs overwogen om te stoppen met de lutherse kerkdiensten in Groede, gezien de lage opkomst van de 'echte' lutheranen. Maar de hervormde gemeente Groede, waar de lutheranen al jarenlang kerken, is inmiddels zo vertrouwd met de lutherse liturgie dat ze graag drie keer per jaar een dienst vieren. Het lutherse kerkje in Groede wordt nu beheerd door een culturele stichting; tijdens de restauratie van het hervormd kerkgebouw worden de diensten nu weer in de lutherse kerk gevierd. 'Ik was voor een kennismaking natuurlijk ook in Zierikzee, een

levendige, lutherse gemeente; maar voor samenwerking zie ik weinig kansen omdat ze veel activiteit van ons verwachten en daarvoor hebben wij te weinig mensen.

Geen kerkenraad

Toen Gisela Gross in 2007 solliciteerde op de vacante lutherse predikantsfunctie, waar destijds Ilona Fritz consulente was, deed ze dat weloverwogen. Aspecten als: ervaring in fusiebegeleiding, pastorale zorg en de lutherse theologie sloten goed aan op haar curriculum en persoonlijke voorkeur. 'Ik kende (kerkelijk) Nederland een beetje doordat ik na mijn studie een jaar stage had gelopen bij de Nederlandse lutherse kerk. Samen met de toenmalige Samen op Weg-consulente reisde ik het hele land door.' Ook was ze werkzaam als een soort assistent van professor Boendermaker en professor Hof aan de Universiteit van Amsterdam en maakte een eerste Duitse vertaling van de nieuwe kerkorde van de Protestantse Kerk. Van alle provincies was Zeeland haar favoriet, dus toen Middelburg zich 'aandiende' haakte ze aan. 'De voorbereidende gesprekken met het oog op een fusie met de Protestantse Gemeente Middelburg (PGM) waren toen al op gang en ik zag

Dominee Gisela Gross.

daarin aantrekkelijke mogelijkheden voor de lutherse gemeente.' In november 2007 werd ze beroepen. Ze aanvaardde.

Goedgemust 'emigreerde' ze met haar gezin naar Middelburg. Het was begin 2008. De situatie bleek iets anders dan tijdens haar sollicitatie, er was 'ineens' geen kerkenraad meer en er was onzekerheid over de uitgegeven solvabiliteitsverklaring voor haar beroep. 'Daar zat ik; werk genoeg, maar in een ander land met onverwachte onzekerheden'. Dat er (even) geen kerkenraad was noemt ze als

'We staan in goed contact met elkaar, waarbij ons Lutherse bestaansrecht niet ondersneeuwt'

grootste obstakel, want waar en hoe te beginnen als je nog niemand kent, maar wel geacht wordt 'iets' te doen?

Een kostbaar kerkgebouw (inclusief traditionele kosterwoning - al 30 jaar bewoond door de huidige, trouwe koster); teruglopende inkomsten én gemeenteaanwas - dat alles in een middelgrote provinciestad - zeker, Zeeuwse hoofdstad - waar ook nog zo'n tien andere gemeenten die behoren tot de Protestantse Kerk (inclusief eigen gebouwen) floreren. ELG-technisch gezien is dat moeilijk vol te houden, meegaan in de fusie met Protestantse Gemeente Middelburg is de meest reële optie, vindt Gisela Gross. 'Ook de meest werkbaar, want we worden niet van de kaart geveegd en mogelijkheden tot uitwisseling lijken bemoedigend.'

De lutherse synode benoemde een ad interim kerkenraadsvoorzitter met als opdracht: herstel de kerkenraad en vul deze aan. Bertus de Keizer (Goirle) kweet zich zorgvuldig en succesvol van deze taak; er is weer een kerkenraad.

Doopaanvraag

De fusie met de Protestantse Gemeente Middelburg ziet Gross vol vertrouwen tegemoet. 'We staan in goed contact met elkaar, waarbij ons lutherse 'bestaansrecht' niet zal worden ondergesneeuwd.'

Ook al heeft deze ELG een redelijk stabiel ledenaantal, de individuele leeftijd stijgt gestaag. De 'oudjes' zeggen: We hebben het toch goed hier en willen liever niet naar de protestantse gemeente, 'maar zij mogen gerust bij ons komen, hoor'. Graag zelfs, want een lekker volle kerk zet de stemming er in. Dat typeert de algemene sfeer. Waarom? Tja, de nestgeur, de wortels... Gross ziet weinig in een mentaliteitsverandering op dit gebied, noemt het zelfs een beetje 'typisch' luthers. 'De opstelling van de protestantse gemeente is wat dat betreft opener, makkelijker, nieuwsgieriger'. De gezamenlijke diensten in het eigen gebouw omvatten veel lutherse elementen, waarop positief wordt gereageerd. 'En', meldt ze trotsvrolijk, 'vanmorgen kreeg ik mijn eerste doopaanvraag'. Rond of na kerst zal

een vers Zeeuws lutheraantje worden gedoopt - wellicht als inzet van een nieuwe lutherse aanwas.

Luctor et emergo?

Het toekomstig samengaan van evangelisch-lutherse gemeente en de protestantse gemeente beziet Gisela Gross ook rooskleurig omdat ze niet alleen deel uitmaakt van de Protestantse Kerk, als luthers predikant, maar ook van de Protestantse Gemeente Middelburg, als ouderenpastor.

In april verwerfde ze een 40%-benoeming tot ouderenpastor bij de protestantse gemeente. Naast het pastorale werk in verschillende zorginstellingen bestaat haar taak uit het versterken van het ouderenpastoraat en de begeleiding van de hiertoe opgerichte klankbordgroep. Niet alleen maakt dit haar positie bij de evangelisch-lutherse gemeente wat minder hachelijk, het is ook een gunstige combinatie in en bij het fusieproces. 'Door mijn werk in het ouderenpastoraat raak ik meer bekend en ingevoerd bij de protestantse gemeente.' Omgekeerd: ze wordt (h)erkend als lutherse predikant, wat straks - als de fusie een feit is - tot voordeel kan zijn. Zou ze willen, dan kan ze over een paar jaar terug naar Hamburg maar daarover twijfelt ze hevig. Haar destijds sterke voorkeur voor Zeeland is alleen maar versterkt. Ze is gaan houden van dit speciale landje én van de taken waarvoor ze verantwoordelijk is en die nog wachten. Wellicht onbewust, maar het 'Luctor et emergo' lijkt ze zich eigen te maken.

Alma Evenhuis

Rectificaties

Twente

In het vorige nummer van Elk-kwartaal staat een vervreemdend bericht over de ELG Zutphen. Het lijkt erop dat die gemeente Twello had geannexeerd. Maar Twello (gemeente Voorst) behoort al tot het grondgebied waarover de ELG Zutphen zich uitstrekt. De bedoelde samenvoeging betreft de huisgemeente Twente, die een eigen preekplaats heeft (en behoudt) in

Twekkelo, een dorpje vlak bij Hengelo Overijssel. Twello heeft er niets mee te maken.

Amersfoort

In het artikel over de fusie in Amersfoort (vorige nummer Elk-kwartaal) werd gesproken over federatieve samenwerking. Dit is echter onjuist. Bij de instelling van de Voorlopige Algemene Kerkenraad werd direct een fusie beoogd,

waarin de lutherse gemeente zou meegaan.

Inmiddels is het voorlopige besluit tot vereniging getekend. De Protestantse Gemeente Amersfoort zal per 1.1.2010 tot stand komen. Op zondag 10 januari om 15.00 uur wordt dit kerkelijk gevierd in de Sint Joriskerk.

Vanuit de lutherse gemeente en de wijkgemeente Bergkerk is een commissie 'lutherse traditie' gevormd.

AANKONDIGING

Stichting Vrienden van Hoekelum & Stichting Lutherse Werkgroep voor Kerkmuziek

Op 6 februari 2010 organiseren beide bovengenoemde stichtingen een bijeenkomst op Kasteel Hoekelum, Edeseweg 124 te Bennekom. Iedere geïnteresseerde is van harte welkom.

Het thema luidt: Het lutherse lied binnen de Protestantse Kerk in Nederland. Dit zal worden ingeleid door Hans Jansen, onder andere secretaris van de Stichting Lutherse Werkgroep voor Kerkmuziek, eindredacteur Musica Sacra en Kerkmusicus te Den Haag en Schiedam).

Deze lezing zal gelardeerd worden met veel muzikale momenten, zo zal er ook veel gezongen worden.

Er is gelegenheid elkaar te ontmoeten:

- vóór de lunch,
- tijdens de korte pauze tussen lunch en inleiding, en
- 's middags tijdens de koffie-/theepauze.

U wordt vanaf 12.00 uur op het Kasteel ontvangen met een drankje, gevolgd om 12.30 uur door een gezamenlijke lunch op het Kasteel, waarna om ± 13.30 uur met het programma wordt begonnen in het Koetshuis. De bijeenkomst zal uiterlijk 16.00 uur eindigen.

Aanmelding vóór 31 januari bij:

- Hans Seinstra, Vlamingstraat 42, 2611 KX Delft; email: seinstrahans@hetnet.nl
- Klaus Bodlaender, Bosweg 33, 6721 HM Bennekom; tel.: 0318 414703

De kosten voor deze bijeenkomst bedragen €15,-, te voldoen bij aankomst op 6 februari op Hoekelum.

De Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag onderhoudt sinds enkele jaren contact met de protestantse gemeente Beth Fage in Kusu Kusu Sereh, op het eiland Ambon in Indonesië.

In overleg met de kerkenraad van de Beth Fagegemeente is besloten om dit contact te intensiveren door iemand de gelegenheid te bieden een jaar lang het leven in Kusu Kusu Sereh mee te maken en een positieve bijdrage te leveren aan de kerkelijke gemeenschap aldaar.

GEZOCHT:

enthousiaste vrijwilliger (17-30 jaar) voor uitzending naar protestantse gemeente op Ambon

De kandidaat wordt namens de ELG Den Haag uitgezonden vanaf ongeveer zomer 2010. Van hem/haar wordt verwacht met name het jeugdwerk van de gemeente te ondersteunen, onder meer door ondersteuning van kinderen en jongeren in het verbeteren van de Engelse taalvaardigheid. Belangrijk is vooral de bereidheid het Bahasa Indonesia te leren, een open en respectvolle houding ten aanzien van andere dan de eigen signatuur en niet westerse culturen en godsdiensten, een uitstekende sociale vaardigheid, grote flexibiliteit, doorzettingsvermogen en zelfstandigheid.

De precieze taakomschrijving geschiedt in overleg met de Beth Fage gemeente.

De kandidaat kan uitzien naar een jaar vol interessante en verrijkende ervaringen. Voor kost en inwoning, persoonlijke begeleiding en een maandelijkse financiële toelage wordt gezorgd.

Voor meer gedetailleerde informatie kunt u zich richten tot de heer Christiaan Minderhoud:
Alexander Gogelweg 1-59, 2517 JD Den Haag, telefoon: 070-3469001, mob: 06-55177979,
e-mail: mchris@xs4all.nl

De werving sluit rond 20 januari 2010.